

साढ अंतरीची

मीनाल सबनीस

साद अंतरीची

मीनल सबनीस

ई साहित्य प्रतिष्ठान

साद अंतरीची (ललित भावबंध)

मीनल सबनीस

9833069799

minalsaurabhi@gmail.com

या पुस्तकातील लेखनाचे सर्व हक्क लेखिकेकडे सुरक्षित असून पुस्तकाचे किंवा त्यातील अंशाचे पुनर्मुद्रण व नाट्य, चित्रपट किंवा इतर रुपांतर करण्यासाठी लेखिकेची लेखी परवानगी घेणे आवश्यक आहे . तसे न केल्यास कायदेशीर कारवाई होऊ शकते .

प्रकाशक ई साहित्य प्रतिष्ठान :-

www.esahity.com

esahity@gmail.com

प्रकाशन :- १५ मार्च २०१७

विनामूल्य वितरणासाठी उपलब्ध

- ✚ आपले वाचून झाल्यावर आपण फोरवर्ड करू शकता
- ✚ हे पुस्तक वेबसाईट वर ठेवण्यापूर्वी किंवा वाचना व्यातिरिक्त कोणताही वापर करण्यापूर्वी ई साहित्य प्रतिष्ठानची लेखी परवानगी आवश्यक आहे

परिचय

नमस्कार

स्वतःचा परिचय करून द्यायचा तर रुपारेल कॉलेज मधून तत्वज्ञान हा विषय घेऊन बी ए डिस्टिंक्शन मध्ये पास झाल्यावर शिक्षिका व्हायचं होत पण काही कारणामुळे ते जमलं नाही. लेखनाची आवड आधीपासून होती आणि कॉलेजमध्ये ती अधिक जोपासली गेली असं म्हटलं तर वावगं ठरू नये. लघु कथा लिहिणं, कविता करणं खूप आवडायचं. पुढे अकाउंटंट म्हणून जॉब करत असताना हे प्रोफेशन म्हणून ठीक पण आपण काहीतरी आपल्या आवडीचं केलं पाहिजे असं सारखं वाटायचं. मग मी पत्रकारिता आणि ज्योतिष शास्त्राचा अभ्यास सुरु केला. ज्योतिष विशारद झाले. पत्रकारितेच्या कोर्समुळे ह्या क्षेत्राशी संबंधित लोकांचा सहवास मिळाला. प्रभावी लेखन कस असत हे लक्षात आलं. पत्रकारितेमुळे माझी नाळ पुन्हा लेखनाशी जोडली गेली आणि फेसबुकमुळे तिला गती मिळाली . फेसबुकवरील सामाजिक आशयाचे लेख वर्तमान पत्र , दिवाळी अंकातही प्रसिद्ध झाले आणि हुरूप वाढला लेखन , वाचन , संगीत, फोटोग्राफी आणि सगळ्यात महत्वाचं माणसांचं निरीक्षण हे माझे आवडते छंद आहेत. पु ल म्हणतात तसं देवाची सर्वोत्तम निर्मिती म्हणजे माणूस ... त्याच्या इतकी विविधता कुठेच नाही. माणसं वाचायचा छंद लागला की त्यांच्यातील वैविध्य लक्षात येत. प्रत्येक व्यक्ती , तिची मानसिकता वेगळी. कॉलेजमध्ये 'मानस शास्त्र' हा माझा प्रमुख विषय होता आणि त्याचा मला व्यक्तिगत आयुष्यात आणि लेखनातही फायदाच झाला. व पु काळे आणि प्रवीण दवणे हे माझे आवडते लेखक आहेत.त्यांची साधी सोपी पण तितकीच अर्थपूर्ण भाषा शैली मनाला भावते. लेखनाचा खूप मोठा टप्पा अजून बाकी आहे पण मनापासून इच्छा आहे की स्वतःची अशी वेगळी ओळख मराठी साहित्यात निर्माण व्हावी. त्यासाठी वाचन आणि लेखनातील सातत्य ठेवण्याचा मी नक्की प्रयत्न करीन...

अर्पण पत्रिका.

तू दिल्या भावनांना
स्पर्श शब्दांचे लाभले,
उंच आभाळ विशाल
ओंजळीत आज उतरले..

ह्या लेखन प्रवासात ज्यांनी ज्यांनी स्वतःचे मनोगत व्यक्त करून माझ्या लेखनाला चालना दिली त्या सर्व सुहृदय मित्र मैत्रिणी आणि माझी भाची सौरभी साटम जिने ह्या पुस्तकाची प्रेरणा दिली त्यांना मी हे पुस्तक समर्पित करत आहे

मनोगत

मनोगत माझ्या छोट्याशा साहित्य प्रवासातल दुसर पुस्तक " साद अंतरीची " आज प्रकाशित होत आहे. पहिला काव्य संग्रह " प्रीत स्पंदन " जेव्हा प्रकाशित झाला तेव्हा खूप सार कौतुक मिळालं . खर तर लेखनाचा खरा प्रवास अजूनही बाकी आहे पण आजवर जे काही थोडफार लेखन झालं त्याच्याविषयी दोन शब्द नक्कीच सांगायला आवडतील. लेखनाची आवड होती परंतु माझ्या लेखनातील सगळ्यात महत्वाचा टप्पा ठरला तो म्हणजे फेसबुक. आधी फक्त कविता करत होते. प्रवचारीतेचा कोर्स केल्यानंतर सोशल इशुज वरती लेखन सुरु केलं. हळू हळू ही लेखनाची आवड वेगवेगळ्या विषयांवर लिहील पाहिजे अशी इच्छा मनात निर्माण करून गेली. पण तरीही मी नाते संबंध आणि प्रेम ह्या दोन विषयांची निवड केली. कॉलेज मध्ये मानस शास्त्राचा केलेला अभ्यास हा अवती भवती वावरणारी अगणित व्यक्तिमत्व त्यांचा अभ्यास करण्यासाठी उपयोगी ठरला. प्रत्येक व्यक्ती म्हणजे एक स्वतंत्र बेट असतं, त्याची सुखही वेगळी आणि दुःखही वेगळी. दुसऱ्याची व्यथा असो की आनंद शांतपणे ऐकून घेण्याची असलेली सवय ह्यातूनच एक एक व्यक्तिमत्व उलगडत गेली. कधी सामान्य तर कधी सामान्यातील असामान्य माणस.. नात्यांमध्ये असलेल प्रेम असू दे की तणाव नकळत ह्या सगळ्याची साक्षीदार मी होत गेले. आणि माझ्याशी शेअर केलेल्या अनेक अनुभवातून मला लेखनाचे विषय मिळत गेले. माझ्या ह्या प्रवासात माझ्या फेसबुकच्या असंख्य मित्र मैत्रिणी ज्यांनी कौतुक करून प्रोत्साहित केल त्यांचे आभार मानले पाहिजेत. सामाजिक विषय हाताळताना अनेकांची आलेली विरोधी मत देखील तितकीच महत्वाची होती कारण त्यातून विषयाचा दुसरा पैलू लक्षात येण्यास मदत झाली. लेखन करताना अनेक गोष्टी जुळून येत गेल्या. लेखनातील सातत्यामुळे लेखिका म्हणून नाव मिळालं. पहिलं कवितेच पुस्तकही ह्याच फेसबुक वर टाकलेल्या कवितांमुळे प्रकाशित झालं. आयुष्य जगताना व्यवहार जरी महत्वाचा असला तरी मायेचा , प्रेमाचा शब्द आणि स्पर्श ह्या दोन गोष्टी गरजेच्या असतात. यंत्र तुमच सांत्वन करू शकत नाहीत , तुमच्यासोबत हसू शकत नाहीत , अगदी रडण्यासाठी देखील कुणाच्यातरी खांद्याचीच गरज असते. हे सगळे हळवे

विषय हाताळताना नेहमी वाटायचं ह्या लेखनातून कुणाच तरी आयुष्य सावरलं जावं आणि खर सांगते अनेक जण जेव्हा मेसेज करून ते सांगत होते तेव्हा खूप आनंद व्हायचा. आज त्याच छोट्या छोट्या लेखांच एक संग्रहित पुस्तक तुमच्या हातात देताना मनात एक समाधानाची भावना आहे. ज्यांनी मला विषय दिले त्यांनी मी लेखन केल पाहिजे अशी प्रेरणा माझ्यात जिवंत ठेवली. सुख मिळाल त्याचेही शब्द झाले , दुःख: मिळाल त्यालाही शब्द मिळाले. निवडक लेखांचे हे पुस्तक सगळ्यांना आवडेल ही आशा आहे.समर्थांची कृपा , कुटुंबांच सहकार्य, मित्र मैत्रिणीचं प्रेम आणि कौतुक ह्यामुळे आज हे पुस्तक तुमच्यापर्यंत येत आहे . ह्या पुस्तक प्रकाशनात निस्वार्थपणे मदत करणारेही अनेक आहेत त्यांचेही मनापासून आभार...

मीनल सबनीस

अनुक्रमणिका

- ✦ मी माझा सांगाती
- ✦ कव्हर
- ✦ स्वतः साठी काही तरी
- ✦ तू जीले जरा
- ✦ पालवी
- ✦ अनुत्तरित प्रश्न
- ✦ अबोल प्रीत
- ✦ खंत
- ✦ एक ब्रेक
- ✦ बोलक्या फुला
- ✦ जपणूक
- ✦ मोकळाश्वास
- ✦ ती आगळी कहाणी
- ✦ गोड नाते
- ✦ तो आहेच वेगळा
- ✦ प्रेम आणि प्राजक्त
- ✦ उमलेल का कधी ?
- ✦ बांधीलकी
- ✦ उसवले धागे
- ✦ घडूनी गेले जे
- ✦ तोल मोल
- ✦ समर्पित
- ✦ समजुनी घे ना
- ✦ हरवले काही
- ✦ एक धागा सुखाचा

- ✦ कभी कभी
- ✦ अपरिहार्य
- ✦ का ? कशासाठी ?
- ✦ ती भेट अखेरची
- ✦ सोचो तो
- ✦ मैत्री –कधी हवीशी, कधी नकोशी
- ✦ कुणासाठी कुणीतरी
- ✦ अभी मुझमे कही बाकी थोडीसी है जिंदगी
- ✦ इवल्याशा पणतीचा इवलासा जीव पण
- ✦ लाखो तारे आसमानमें एक मगर ढुंढे न मिला
- ✦ ऐसे काही व्हावे मन शांत निजावे
- ✦ प्रेम म्हटलं तर
- ✦ सैराट

मी माझा सांगाती .....

काल उमेशचा फोन आला आणि फोनवरती तो आईशी झालेलं संभाषण मला ऐकवून हसत होता. मला म्हणाला, “कठीण असतं ग आई-वडिलांना समजावून सांगणं... खरं तर त्यांचं त्यांच्या दृष्टिकोनातून बरोबर असतं; पण आपली बाजू देखील चुकीची असते असं नसत ना मीनल ? लग्न हा एक नाजूक विषय आहे आणि खरं सांगू का? मला त्यात अजिबात रस नाही; पण हे समजावून कसं सांगायचं तेच कळत नाही. सगळे ऍबनॉर्मल समजतात मला. आता परवाचीच गोष्ट... मी केंद्रात जाण्याच्या तयारीत होतो, तोच आई आली आणि नेहमीचा विषय सुरू झाला- “तुझं लक्ष नाही ना मी बोलते त्याच्याकडे ? असाच वाग... लग्नाचा विषय काढला की सुरू होतं हम्म आणि दुर्लक्ष करणं.. ते काही नाही आता तू सरळ बोहल्यावरच चढायचं. खूप झाली नाटकं... मोठे भाऊ , तुझे मित्र -मैत्रिणी सेटल होऊन मार्गी लागले तरी तुझं ... लष्कराच्या भाकऱ्या भाजत फिरत असतोस. इतक्या मुली आल्या; पण तुझी समाजसेवेची आवड बघूनच...” आई भडकली होती. गेली पाच वर्ष मी लग्नाचा विषय टाळतोय. माझं तिशीच्या पुढे गेलेलं वय हे आईसाठी काळजीचं कारण झालंय. मी लग्न करून सेटल व्हावं अशी त्यांची इच्छा; पण मी प्रतिसाद देत नाही हे बघून शेवटी त्यांनी जबरदस्तीने माझं लग्न लावून देण्याचा घाट घातला, तेव्हा मला बोलणं भाग पडलं. मी आईला समोर बसवून सांगितलं, “आई तू हे असं काहीच करणार नाहीस. कारण मुळात मला लग्नच करायचं नाही आणि जर कधी भविष्यात मी निर्णय घेतलाच तर मला मी जसा आहे तसाच स्वीकारणाऱ्या मुलीशी लग्न करेन. माझी स्वप्न , ध्येय वेगळी आहेत. मी टिपिकल गृहस्थाश्रमी जीवन जगणाऱ्या मुलांसारखा नाही. तुझे उरलेले दोघे मुलगे तुला हवं ते सुख देत आहेत ना ? मग तू मला प्लीज यातून वगळावं हीच विनंती आहे. उगाच लोक काय म्हणतील म्हणून लग्न करून मी एखाद्या मुलीला दुखी करण्याच्या विरोधात आहे. समाजसेवा हा लष्कराच्या भाकऱ्या भाजण्याचा प्रकार तुझ्या आणि इतरांच्या लेखी असला तरी माझा तो ध्यास आहे हे तुम्ही समजून घ्या. सगळ्यांनीच आखीव

रेखीव मार्गावरून जायला हवं असं काही नाही, माझी वैचारिक आणि भावनिक गरज वेगळी आहे. लग्न म्हणजे मनोमिलन.... तू आणलेल्या सगळ्या मुलींना मी टिपिकल नवरा म्हणून हवा होतो आणि मला ते शक्य नव्हतं. हाताची पाचही बोट सारखी नसतात आणि सगळ्यांनीच लग्न केलं पाहिजे असा हट्ट का ? म्हातारपणी कुणीतरी हवं ही भूमिका आता जुनी झाली. उलट आताच म्हातारपणी कुणी विचारत नाही पुढे जाऊन तर अजूनच परिस्थिती गंभीर असेल. उरला प्रश्न सोबतीचा तर शरीराने सोबत असलेली व्यक्ती म्हणजे जोडीदार असं मी मानत नाही तिने मनाने देखील सोबत असलं पाहिजे...मी दिखाऊ नात्यावर विश्वास ठेवणारा माणूस नाही. होणार असेलच तर जिच्याशी माझी वेव्हलेन्थ छान जुळेल अशी मुलगी माझ्या आयुष्यात नक्की येईल आणि तोपर्यंत मी थांबेन. आणि अगदीच आली नाही तरी माझं काही अडेल असं मला वाटत नाही. मी निवांत आहे आणि तुम्ही देखील घाई करू नये हेच उत्तम “. हे सांगितल्यावर मला त्याने विचारलं “ मीनल माझं बरोबर आहे ना? “ त्यावर मी देखील हसले कारण त्याचं म्हणणं मला मनापासून पटलं होतं. प्रत्येकाचा पिंड वेगळा असतो. सगळ्यांनीच त्याच मळलेल्या वाटेसाठी स्वतःची स्वप्न विसरली पाहिजेत असं नाही, ज्यांचा स्वतःवर विश्वास असतो की, मी एकटा राहूनही माझं आयुष्य छान, सकारात्मक आणि क्रिएटिव्ह जगू शकतो त्यांना असा निर्णय घ्यायला मोकळीक असली पाहिजे नाही का ? .....

कव्हर

मुंबईचा मरीन ड्राइव्ह हा भाग अतिशय सुंदर. मुख्य म्हणजे समुद्रप्रेमी जिवांचा तो हक्काचा कट्टा. एक आहे- काही ठिकाणं ही कुणाच्या न कुणाच्या सोबत असण्याने अधिक सुंदर होतात. तुमच्या आवडत्या व्यक्तीसोबत तो अनुभवणं त्याने त्याची शोभा अधिकच वाढते; पण काही व्यक्ती मात्र असा अनुभव एकट्यानेच घेण्यासाठी आग्रही असतात. खडूस नाही; पण काहीशी रिझर्व्ह आणि अशी व्यक्ती जेव्हा तुम्हाला विचारते की, तू माझ्यासोबत येशील का ? तेव्हा मनात शंकेची पाल नक्कीच चुकचुकते की सगळं काही ठीक आहे ना? माहीत नाही का; पण सगळ्यांचं बोलणं शांतपणे ऐकून घेण्याची असलेली सवय मला भावनिकदृष्ट्या कधी कधी त्रासदायक ठरते; पण एक समाधान असतं की, दुसरा निदान मोकळा झाला. सिद्धार्थ वकील आहे आणि वकील असूनही तो कमी बोलतो, त्याच्या वागण्या बोलण्यात एक शिस्त असते. खोटं किंवा अघळपघळ बोलणं, वागणं त्याला अजिबात आवडत नाही. तो आणि मी गेल्या आठवड्यात काही कामानिमित्त भेटलो आणि मग अचानक तो म्हणाला “ आलीच आहेस, तर मरीन ड्राइव्ह जाऊ या का मीनल...? किती महिने झाले गेलोच नाही.” तसा वेळ होता म्हणून दोघेही तिथे गेलो आणि शांतपणे बसून राहिलो. मग अचानक सिद्धार्थ म्हणाला, “ कसं आयुष्य असतं ना मीनल ? तू लिहितेस त्यातील अनेक समस्या तुझ्या नसतात; पण तरीही तू तन्मयतेने लिहितेस. मोजकीच माणसं वाचतात आणि कौतुक करतात. बाकीचे फोटो बघून लाईक करून मोकळे होतात. मांडलेली समस्या कदाचित त्याच्याही आयुष्याचा भाग असू शकते हे त्यांना कळतच नाही. व्यक्तिगत आयुष्यात महत्त्वाच्या निवडीतही फक्त कव्हर बघून पुस्तकाची निवड करावी अशी माणसांची निवड केली जाते. आत काय आहे, तो माणूस कसा आहे, हे बघण्याची ना फुरसत ना गरज लोकांना भासते आणि मग अपेक्षाभंगाचं दुःख घेऊन आयुष्याची वाताहत करून घेतात.” सिद्धार्थ पुढे सांगू लागला, “परवा कोर्टात सुधाची भेट झाली. घटस्फोटाची केस

आहे तिची .... आधी ओशाळली आणि मग माझ्याकडे बघून न बघितल्यासारखं केलं; पण तिचा वकील माझा मित्रच आहे, त्यामुळे सहज कळलं...चार वर्षांपूर्वी तिने मला नाकारलं होतं, कारण तिला श्रीमंतीची भुरळ पडली. घरच्यांनी सांगितलं, 'हा तुला काय देऊ शकणार ? त्यापेक्षा आलेल्या श्रीमंत स्थळाला होकार दे . आयुष्यच भलं होईल....' पहिल्यापासून सुधा खूप व्यवहारी. त्यामुळे तिने मला सहज डिच केलं. तेव्हा वाटलं प्रेम वगैरे सगळं झूठ असतं. शेवटी माणसाला प्रेमापेक्षा पैशाचीच गरज अधिक असते. पण मी चुकीचा होतो मीनल... पैसा नाती विकत घेऊ शकतो; पण भावना, काळजी, प्रेम ह्या सारख्या गोष्टी तो नाही विकत घेऊ शकत... सुधाने लग्नानंतर फक्त पैसा बघितला, पण बाकीच्या सगळ्या सुखापासून ती वंचित राहिली आणि शेवटी त्या नात्यातून बाहेर पडण्याचा निर्णय तिने घेतला....लाईफ इज सो अनप्रेडिक्टॅबल ... पण तुला सांगू ? तिला बघितल्यावर क्षणभर मला तू इथे कशी? असं विचारायचा मोह झाला, पण दुसऱ्या क्षणी तिची खाली झुकलेली नजर सगळं सांगून गेली.” तिच्या बाबतीत जे घडलं ते ऐकून मला खूप वाईट वाटलं. मी मागचं सगळं विसरलो आणि फक्त तिने ह्यातून बाहेर पडलं पाहिजे असं वाटलं... नंतर मनाने मला तुला काय करायचं आहे, म्हणून खडसावलं; पण तुला खर सांगू का? प्रेमात तुम्ही कुणाची केलेली फसवणूक तुम्हाला कधीच सुख लाभू देत नाही... कदाचित तुमच्यावर प्रेम करणाऱ्या व्यक्तीची हाय तुम्हाला लागते. ती व्यक्ती तुम्हाला शाप देणं वगैरे काहीच करत नाही; पण त्यांचे अश्रू मात्र तुम्हाला शाप देऊन जातात. हा विचार वाईट आहे, पण तुमच्यावर प्रेम करणाऱ्या व्यक्तीची हाय ते जरी काही बोलले नाही तरी तुम्हाला लागते एवढं मात्र खर... तुम्ही तुमच्या दुःखाची कारणं कधी शोधलीत तर ती तुम्हाला तुमच्या इतिहासामध्येच मिळतात ...” पुढे सिद्धार्थ काहीच बोलला नाही आणि ह्यावर मी काय बोलू हा प्रश्न मला पडला. वैभवाच्या मोहापायी प्रेमाला तिलांजली देणारे सगळेच दुःखी होतात असं नाही; पण तरीही त्यांच्या मनात ही सल, अपराधीपणाची भावना नेहमीच राहते म्हणूनही असेल कदाचित, पण त्या व्यक्तीशी नंतर नजर मिळवणं त्यांना जमत नाही.” हे सांगताना सिद्धार्थ शून्यात हरवला होता..

✚ स्वतःसाठी काहीतरी

“People Only Treat You One Way... The Way You Allow Them “ मला नाही वाटत ह्या वाक्यापेक्षा अधिक चांगली तुमच्यातील आत्मसन्मानाची जाणीव तुम्हाला कुणी करून देईल. माणूस हा सामाजिक प्राणी आहे आणि तो एकटा राहू शकत नाही हा विचार आपल्या सगळ्यांमध्ये लहानपणापासून रुजवला जातो. एकटं राहण्याची भीती पुढे मोठं होऊन एकटं पडण्याच्या भीतीमध्ये परिवर्तित होते. मोठं झाल्यावर घराचा उंबरठा आपण पार करतो आणि एका अनोळखी जगात प्रवेश करतो- जिथे तुम्हाला स्वतःला प्रेझेंट करायचं असतं. तुम्हाला स्वीकारायचं की नाकारायचं हे तुम्ही नाही तर समोरची व्यक्ती ठरवते. तुमचं आत्मबळ जितकं अधिक चांगलं तितक्या अधिक आत्मसन्मानाने तुम्ही जगता; पण असाही प्रकार अनेकदा होतो की निव्वळ कुणाशी तरी तुमची भावनिक बांधीलकी निर्माण झाली म्हणून तुम्ही लाचारी अनुभवता. तुमची भावनाशीलता, तुमचा स्वभाव ही तुमची कमकुवत कडी ठरते आणि मग समोरचा तुमच्या त्याच कमकुवतपणाचा फायदा घेऊन तुम्हाला हवं तसं वागवत जातो. आपलं स्वत्व राखलं पाहिजे ह्याचा विसर आपल्याला पडतो. आपणच आपल्या असण्याची किंमत नाही ठेवली तर इतर कुणी ठेवेल ही अपेक्षा आपण करू शकत नाही. कारण इथे प्रत्येक जण फक्त स्वतःवर प्रेम करतो. तुम्ही तुमच्यासाठी महत्वाचं असलं पाहिजे तरच तुमचं महत्व तुम्ही दुसऱ्याला ठेवा असं सांगू शकता. व्यवहारी जगात जोवर तुमची गरज समोरच्या व्यक्तीकडे तुम्हाला हात पसरायला लावत नाही तोवर तुमचा मान राहतो; पण एकदा का तुमची ही बाजू दुसऱ्या व्यक्तीसमोर आली की, तुमची किंमत शून्य होते. स्वतःवर असलेला विश्वासच अशा परिस्थितीतून बाहेर काढू शकतो. दुसरा भाग असाही होतो की, तुमच्या शांत, समजूतदार स्वभावाचा चुकीचा अर्थ अनेकदा लावला जातो आणि तुमचा अपमान होतो; पण अशी घटना जेव्हा पहिल्यांदा घडते तेव्हाच त्या व्यक्तीला समज देण्याची गरज असते. अनेकदा आपण जाऊ दे आपलीच व्यक्ती आहे, असा सूर लावतो आणि नंतर गोष्टी

डोईजड होतात. तुम्हाला काय आवडतं, आवडत नाही हे समोरच्याला ठामपणे वेळेत सांगणं, योग्य शब्दात त्याची त्याला समज देणं हे फार महत्वाचं ठरतं. भावनिक गरज असू दे की, आर्थिक; स्वतःचा कमकुवतपणा कधीच कुणाच्या समोर मांडू नये. अहंकार आणि आत्मसन्मान यात फरक नक्कीच आहे; पण मानभंग होत असताना चुकीच्या वागण्यालाही दुर्लक्षित करणं किंवा त्याचं समर्थन करणं म्हणजे आपणच त्यांच्या हातात आपल्या अपमानाच्या किल्ल्या सोपविण्याचा प्रकार झाला. आपण अनेकदा बघतो जी माणसं अंतर ठेवून राहतात, स्पष्टवक्ती असतात त्यांना नेहमीच आदर मिळतो आणि जे अघळपघळ असतात ते मानापेक्षा अपमानाचेच अधिक धनी होतात. दुसऱ्यांनी आपल्याला कस वागवलं पाहिजे हे फक्त आणि फक्त आपणच ठरवू शकतो आणि ठरवलं पाहिजे नाही का ?...

‡ तू जी ले जरा...

दोन दिवसांपूर्वी मानसीचा फोन आला. अमेरिकेत जाऊन तिला आता जवळ जवळ तीन महिने झाले आहेत. एका कोर्सच्या संदर्भात ती तिथे गेली आणि तिकडचीच झाली असं म्हणायला हरकत नाही. तिचा पेहराव देखील आता अमेरिकन झाला आहे; तो एक स्वाभाविक भाग म्हणून मी समजू शकते; पण आजही आवर्जून तिचा फोन , मेसेज असतो हे विशेष. कधी कधी प्रश्न पडतो कुणासाठी आपण इतके महत्वाचे कसे ठरतो ? काही माणसं त्यांच्यासाठी केलेल्या गोष्टी कधीच विसरत नाहीत. मग ती एखादी छोटीशी मदत असली तरी ... मानसी ही अमराठी. माझी आणि तिची ओळख झाली तेव्हा ती आयुष्याच्या अतिशय नाजूक अवस्थेतून जात होती. ठरलेलं लग्न मोडण्याच्या बेतात होतं. तिचा होणारा नवरा अमेरिकेत एका मोठ्या कंपनीत होता. साखरपुडा झाला आणि तो जसा तिकडे गेला, तिकडच्याच आयुष्याची त्याला भुरळ पडली. मानसी त्याच्या योग्यतेची नाही असा साक्षात्कार झाला आणि एका क्षणात त्याने तिला सोडून द्यायचा निर्णय घेतला. दुर्दैवाची गोष्ट अशी की, साखरपुडा झाल्यावर त्याने, 'माझ्या आई-वडिलांकडे राहून तू सगळे रीती रिवाज शिकून घे' असा आग्रह धरला आणि हिने तो स्वीकारला. घरचे थोडे विरोधात होते; पण नंतर त्यांनीही मंजूरी दिली. वर्षभर ती त्या घरात राहत होती, घरातील सगळे खर्च उचलत होती. सासू आणि सासरे मजेत आणि आरामात राहत होते. कालांतराने सगळंच चित्र बदललं. एका रात्रीत मानसी घरातून बाहेर पडली आणि आई-वडिलांकडे आली. तिच्या नवऱ्याला समजावून सांगण्याचा खूप प्रयत्न झाला; पण काहीच उपयोग झाला नाही. नेमकं त्याच काळात तिच्याशी माझा संपर्क आला आणि तिला अक्षरशः डिप्रेसन मधून बाहेर काढावं लागलं. तिची पत्रिका बघितली तर तीही काहीशी बिघडलेली होती आणि तो काळ देखील तिच्यासाठी कठीण होता...अगदी आत्महत्येपर्यंत जाणारे तिचे विचार... खूप काळजी वाटायची... तिने आयुष्यात सगळं गमावलं होतं. पैसा, प्रेम, प्रतिष्ठा... आपलं पुढे कसं होणार हा प्रश्न सतत तिला पडायचा; पण खरंच सांगते आपला हेतू शुद्ध असला

की, देवही साथ देतो. तिला तिच्या ह्या परिस्थितीतून मी फक्त तिच्या माझ्यावरील विश्वासामुळेच बाहेर काढू शकले. तो मुलगा तिच्या योग्यतेचा का नव्हता हे तिला पटवून द्यावं लागलं. तिचं त्याच्यावर खूप प्रेम होतं, त्यामुळे तिला खूप त्रास झाला; पण काही गोष्टींची जाणीव तिला करून देऊन तिच्या पुढच्या आयुष्याची वाट तिला दाखवणं गरजेचं होतं. तिच्या पत्रिकेच्या आधारे सांगितलेल्या अनेक गोष्टी खऱ्या होत गेल्या आणि तिचा विश्वास अधिक दृढ होत गेला. अमेरिकेला जायची संधी आली तेव्हाही ती फारशी उत्सुक नव्हतीच; पण तिला समजावून सांगितल्यावर ती तिथे गेली. आज जेव्हा ती प्रेमाने फोन करते तेव्हा तिचं एक वाक्य आवर्जून येतं, “थँक्स मीनल ... मी खूप खुश आहे ग. इथे आले, त्या वातावरणातून बाहेर पडले हे खूप चांगलं झालं. मी बहुतेक आता परत येणार नाही; पण तुला इथे हक्काने यायचं आहे हे नेहमी लक्षात ठेव. तू जे केलंस त्यासाठी मी नेहमीच तुझी आभारी राहीन... मी विचार करते तू नसतीस तर...” खूप भारावल्यासारखं होतं. मी काही केलं नाही जे झालं त्यासाठी मी फक्त माध्यम होते. तिच्यावर स्वामींची कृपा होती असंच मी म्हणेन. ज्यांच्या आयुष्यात आपली किंमत शून्य असते त्यांना आपण जगलो काय मेलो काय त्याची कधीच पर्वा नसते. एकाने हात सोडला म्हणून देव तुम्हाला कधीच एकटं सोडत नाही. कुणी ना कुणी तुमच्यासाठी उभं राहातं आणि तुमचं आयुष्य सावरलं जातं. तुम्ही हा विश्वास नेहमी ठेवणं गरजेचं होतं की कुठल्याही क्षणी आयुष्य बदलू शकत. हताश करणारे क्षण येतात. ते यायलाच पाहिजेत, नाहीतर आपण पुढे न जाता आहोत तिथेच रेंगाळत बसतो. जे तुम्हाला सोडून जातं ते कधीच तुमचं नसतं आणि जे तुमचं असतं ते कुठल्याही परिस्थितीत तुमच्या जवळ राहात हे एकदा लक्षात ठेवलं की गोष्टी आणि आयुष्य सोपं होत जातं... नक्की विचार करून बघा..

पालवी

पालवी हा शब्दच किती गोड आणि लोभसवाणा आहे. ह्या शब्दातच सृजनता आणि सकारात्मकता आहे. पालवी हा शब्द भावनेशी जोडला गेला की, त्याला एक वेगळीच सुखद किनार लाभते. रूक्ष, ओसाड, वाळवंटी ह्या शब्दांच्या विरुद्ध असलेला एकच शब्द म्हणजे पालवी. आपल्यातील प्रत्येक व्यक्ती आयुष्याच्या एका टप्प्यावर सगळं काही गमावून बसलेल्या फेज मधून गेलेली असते. असा क्षण जिथे मागे वळून बघावं तर पश्चात्ताप आहे आणि पुढे जावं तर अंधार... वाट सुचत ही नाही आणि दिसतं ही नाही. आयुष्य आणि भावनांची ससेहोलपट विचारांची दिशा कुंठित करते. आपण स्वतःला निराशेच्या खाईत झोकून देतो... पण मग अशावेळी कुणीतरी तुमच्याकडे कधी मैत्रीचा, कधी प्रेमाचा तर कधी माणुसकीचा हात पुढे करतो आणि अंधारलेल्या वाटेवरती आशेचा एक मिणमिणता दिवा का असेना प्रज्वलित होतो.

आपल्याला फक्त जगण्याची ओढ नसते तर एक आशादायी आयुष्य जगायचं असतं , फुलायचं असतं, बहरायचं असतं. मग हाच पुढे आलेला हात त्या वसंताचं काम करतो, ज्याने प्रत्येक निराशेचा क्षण आशेत परिवर्तित होतो. सरलेल्या आयुष्यात सुखाच्या पाकळ्यांचा स्पर्श तर मिळत नाहीच; पण त्याच्या सहवासा साठी मात्र आपण त्याच्या काट्यांची बोचही सुखद मानलेली असते. अशावेळी ही व्यक्ती इतर फुलांचा हेवा आणि अपेक्षा करण्यापेक्षा आपणच फुला सारखं फुललं पाहिजे आणि असं फुलताना इतरांना न दुखावताही बहरता येतं ह्याची जाणीव करून देते.

खरंचही अशी माणसं वसंता सारखीच असतात. जगणं विसरलेल्या लोकांच्या आयुष्यात स्वतःच्या प्रेमाने सुखाची बाग पुन्हा फुलवतात आणि त्याची जोपासना ही करतात. काही काळा नंतर मागे वळून बघितल्यावर वाटतं, आपलं आयुष्य योग्य दिशेने जावं ह्या साठीच तरत्या अंधाराचं प्रयोजन देवाने केलेलं नसावं ना? निसर्गातील प्रत्येक ऋतू, त्याचं प्रतिबिंब ह्या व्यक्तिगत आयुष्यातही आपण अनुभवतो आणि म्हणून कधीकधी असं वाटतं, प्रत्येक स्थित्यंतर 'पुढेजा' हेच सुचवत असतं. रेंगाळत राहिलं की खूप काही हातातून निसटून जातं. नदीचा

प्रवाह वाहताना ज्या ज्या किनाऱ्याला स्पर्श करतो, तो किनारा नदीला परत कधीच भेटत नाही. तिची सागराची ओढ ही त्याच्या मिलना पाशीच संपते. जगण्याचंही तसंच आहे. अंताकडे टाळता न येणारा प्रवास आहे आणि ह्या प्रवासात गेलेल्या क्षणांना पुन्हा माघारी वळवून आणता येत नाही. शिशिर, वसंत आणि पालवीचं नातं ही वेगवेगळ्या रूपात समोर येतं... आणि आपण पुन्हा उभे राहतो फुलण्यासाठी, बहरण्यासाठी ...

✚ अनुत्तरित प्रश्न

मध्यंतरी एका कार्यक्रमाला गेले होते. सोबत माझ्या मैत्रीणीची मैत्रीण होती. तिच्याशी थोडी ओळख झालेली होती. कार्यक्रम संपला. दादरला आम्ही ट्रेन पकडली. दादर ते ठाणे या चाळीस मिनिटांच्या प्रवासात ती सतत बोलत होती आणि तेही स्वतःच्या नवऱ्याविषयी... तुमच्या हे लक्षात आलं असेल ती निंदा करत होती. आमच्या समोर तिची नऊ वर्षांची मुलगी होती आणि ही निंदा तिच्यासमोर चालली होती. तिचा नवरा शिस्तीचा भोक्ता होता आणि तिला ह्याच गोष्टीचा त्रास होत होता. एकीकडे मला स्वातंत्र्य नाही अशी तक्रार ती करत होती आणि दुसरीकडे मैत्रीणीने सांगितल्याप्रमाणे ते तसे करोडपती या वर्गात येत होते. भरपूर खरेदी, मजा, चैन करणं असा तिचा स्वभाव होता. तिची मुलगी आई हे सगळं बोलत असताना इतक्या निरागसपणे बघत होती की, शेवटी मीच तिला “तुम्ही तिच्यासमोर हे सगळं बोलत जाऊ नका. तिच्या मनात वडिलांविषयी आदर राहणार नाही” असं सांगितलं तर “नाही राहिला तर नको राहू दे” असं ती म्हणाली मग मी गप्पच बसले. तिचं स्टेशन आलं तसा मी सुटकेचा निःश्वास टाकला. विचार आला, नातं अयशस्वी झालं हे आपण कधी म्हणू शकतो? जर तुम्ही तुमच्या व्यक्तीच्या अपरोक्ष तिची निंदा तिसऱ्याच व्यक्तीकडे करत असाल... चिडल्यावर तुमच्या तोंडून आपल्याच व्यक्तीविषयी अपशब्द निघत असतील... त्यांनी काळजीपोटी एखादी गोष्ट सांगितली, तर ती समजून न घेता गैरसमज तुम्ही करून घेत असाल... तुमच्या व्यक्तीच्या मानाचा, आदराचा प्रश्न तुमच्यासाठी दुय्यम ठरत असेल... आणि सगळ्यात महत्वाचं- तुम्ही तुमच्या व्यक्तीशी बेमालूम खोटं बोलतं असाल तर ते नातं पूर्णतः अयशस्वी असतं अस मला वाटतं. तुमची व्यक्ती तुमच्यावर बंधन घालते म्हणून जर ती तुमच्यालेखी वाईट ठरत असेल तर तिची काळजी आणि तिलाही तुम्ही समजू शकला नाहीत तर हा दोष फक्त तुमचा असतो. नातं म्हणजे फक्त भौतिक शरीर असलेली दोन माणसं असं कधीच नसतं. तुम्ही तुमच्या व्यक्तीला किती ओळखता हे देखील महत्वाचं असतं. आपण नेहमी बघतो- काही क्षण आपलं कौतुक करणाऱ्या परक्या लोकांना आपण अधिक महत्व देतो. खरं तर त्यांनी तुमच्या व्यक्तिमत्त्वाची

फक्त सकारात्मक बाजू बघितलेली असते. तुमच्या स्वभावदोषांचा कुठलाच त्रास त्यांना झालेला नसतो. तरी आपण त्यांचं किती गुणगान करतो आणि तेच आपल्या व्यक्तीचा प्रश्न आला की हात आखडता घेतो. इतरांच खोटं कौतुकही आपल्याला खरं वाटतं. मला कधी कधी ह्या गोष्टीचं खूप आश्चर्य वाटतं. आपला राग, उपेक्षा, दोष सहन करणारी आपलीच माणसं; पण आपण त्यांच्यावरच सगळ्यात जास्त चिडतो, त्यांना वाटेल तसं बोलतो, विलक्षण दुखावतो तरी ते आपल्याला समजून घेतात ही गोष्ट आपल्या नजरेतून सहज सुटून जाते. परक्या लोकांसाठी त्यांच्याशी खोटं बोलताना, त्यांना दुखावताना आपण कधीच त्यांच्या मनाचा विचार करत नाही. दुसऱ्यांकडे त्यांची निंदा करताना त्यांनी केलेल्या चांगल्या गोष्टी नेमक्या सांगायच्या विसरतो. आपल्या चुका त्यांनी कित्येकदा क्षमा केलेल्या असतात; पण त्यांची चूक झाली की, त्यांना शिक्षा करून मोकळे होतो. आपण दुटप्पी असतो असं मला वाटतं. जे महत्व देतात त्यांची किंमत शून्य आणि जे तुम्हाला सहज इगोर करतात ते तुमच्यालेखी महत्वाचे.... असं असेल तर आपल्याच व्यक्तीकडून अपेक्षा करण्याचाही आपल्याला काहीच अधिकार नसतो...

✚ अबोल प्रीत

तुम्ही देखील आयुष्यात ह्या अनुभवातून कधी गेलेले असाल. तुमच्यावर मनापासून प्रेम करणारी व्यक्ती... तुम्ही तिच्या प्रेमाचा स्वीकार केला नाही तरीही तुमच्यासाठी सगळ्यात आधी धावून येणारी, तुमची काळजी घेणारी, तुमच्या एका फोनवर सगळ्या प्राथमिकता गौण समजून तुम्हाला आधार देण्यासाठी उभी राहणारी असते. आपण अनेकदा परिसाला गमावून बसतो आणि मग एखाद्या प्रसंगी आपल्याला त्याची जाणीव होते. आयुष्यातील अशा घटना जिथे आपण पूर्णतः एकटे पडतो, एका मानसिक आधाराची गरज असते आणि अचानक त्याच व्यक्तीचा फोन येतो ज्याला आपण नाकारलेलं असतं. नुसत्या आवाजावरून काय झालं असा आलेला हळवा प्रश्न आणि आपलाच तुटलेला बांध.... आश्चर्य वाटतं, ज्यांना आपण आपलं दुःख कधीच सांगितलेलं नसतं, ज्यांचा विचारही आपल्या मनात नसतो ते कसे काय ओळखतात की आपल्याला त्या क्षणी कुणाची तरी गरज आहे? ह्या क्षणी आपल्याला काय हव हे त्यांना कसं कळत ? आपल्याला सावरण्यासाठी असा हात पुढे येतो ज्या हाताला आपण धुडकावलेलं असतं. इतके शब्द वाया घालवणारे आपण अशा प्रेमाला मात्र ओळखतच नाही. नकार सहन करूनही ते मैत्री जपतात, जेव्हा जेव्हा एकटे पडतो ते आधार म्हणून उभे राहतात, कधीच आपला तिरस्कार करत नाहीत की जहरी शब्दांनी आपली आलोचना करत नाहीत आणि इथेच प्रेमाचा खरा अर्थ समजावून जातात. 'कधीही काहीही झालं, तरी स्वतःला एकट समजू नकोस. मी नेहमी तुझ्या सोबत आहे.' हे एकच वाक्य त्या क्षणी लाख मोलाचं ठरतं. जरूरी नाही की त्यांची मदत आपण घेऊ; पण कोलमडून टाकणाऱ्या क्षणाला हे एकच वाक्य मनाला अशी उभारी देतं की आपण पुन्हा एकदा उभे राहतो. प्रेम मग ते कुठल्याही नात्यातील असू दे फक्त स्वतःचा विचार कधी करत नाही. आपल्या गरजेपेक्षा आपल्या व्यक्तीच्या गरजेचा, भावनांचा विचार आधी येतो, तो किंवा ती कधीही स्वतःला एकटे आहोत असं समजू लागले, तर अस्वस्थ वाटतं. कधी कधी मनाला अपराधेपणा जाणवतो; पण एक समाधान असतं की त्यांनी तरी निदान

आपल्याला समजून घेतलं. नकाराचा तिरस्कार, राग मनात न ठेवता आपल्या भावनांचा आदर केला. खरंच नात्यामध्ये जेव्हा तुम्ही दुसऱ्या व्यक्तीच्या भावनांचा आदर ठेवता तेव्हा तुम्ही आदरणीय होता मग तिथे बाह्य उपचारांची गरज लागत नाही. अशा कठीण प्रसंगी आपल्या मागे आपल्यावरील प्रेमापोटी उभी राहणारी माणसं खरोखरीच असामान्य आणि ज्यांच्याप्रती आपण कृतज्ञ राहावं अशीच असतात....

खंत

कधी कधी आपल्याला आपणच उच्चारलेले काही शब्द मागे घ्यावे लागतात. खरंच आयुष्य साधं आणि सोपं कधीच नसतं. काही दिवसांपूर्वी माझ्या एफ बी वर असलेल्या एका मित्राची कथा ऐकली आणि जाणवलं की तुम्ही कितीही ठरवलं तरी तुमच्या व्यक्तीशिवाय तुमचं आयुष्य हे अपूर्णच असतं. ते दुःखी असताना, एकाकी असताना, त्यांच्याशिवाय आपण कुठलंच सुख अनुभवू शकत नाही. ते जोपर्यंत तुमच्या सहवासात असतात त्यांना जपल पाहिजे. संजय (नाव बदललं आहे) आणि श्रुती दोघेही तसे अगदी वेगवेगळ्या स्वभावाचे. श्रुतीचं संजयवर थोडं जास्तच प्रेम होतं. श्रुतीला संजयची खूप ओढ होती. लग्नानंतर ती सतत त्याच्या मागे मागे असायची, त्याच्याशी गप्पा मारणं, त्याची काळजी घेणं, त्याला काही कमी तर पडत नाही ना ह्याचाच सतत विचार तिच्या मनात असायचा. त्याचा अतिरेक होऊन काही दिवसांनी त्यांच्यात वाद होऊ लागले. खरं तर संजयच तिला जास्त बोलायचा आणि ती ऐकून घ्यायची. पुन्हा तीच 'सॉरी' म्हणून मोकळी व्हायची. तिला त्याचा सहवास हवा होता, त्याने तिच्याशी बोलावं असं तिला सारखं वाटायचं. त्या गरजेमुळे हे सगळं होत होतं, हे काही संजयच्या लक्षात आलं नाही. त्याला तिची भुणभुण कंटाळवाणी व्हायची. तो वेळ देत नाही हे कळत होतं; पण त्याचाही नाईलाज होता. एक दिवस असाही आला. भाजी आणायला बाहेर गेलेली श्रुती एका साध्याच झालेल्या अपघातामुळे कोमात गेली. वरकरणी काहीच इजा नव्हती; पण मेंदूला मात्र मार लागला होता. संजयच्या पायाखालची जमीन सरकली. तिला घरी त्याच अवस्थेत आणलं गेलं, कारण हॉस्पिटलमध्ये किती दिवस ठेवणार हा प्रश्न होता. ती कधी शुद्धीत येईल ह्याची कल्पना डॉक्टरांना नव्हती. एका चालत्या बोलत्या आनंदी श्रुतीचं फक्त श्वास चालू असलेल्या श्रुतीमध्ये रूपांतर झालं. मला जेव्हा माझ्या त्या मित्राने ही त्याची गोष्ट सांगितली त्याच्या एक महिना आधीच तिने जगाचा निरोप घेतला होता. तो म्हणाला, "मीनल ताई, जेव्हा जेव्हा मी तिला बघत होतो माझ्या मनात एक अपराधेपण जाणवत होतं. तिला जितकी माझी सवय होती त्यापेक्षा अधिक मला तिची सवय झाली होती. मी चिडत होतो, तिला रागवत होतो;

पण तिच्याशी प्रेमाने दोन शब्द मी बोलायला हवे होते हे माझ्या कामाच्या टेन्शनमध्ये लक्षात आलंच नाही. तिला माझी गरज होती आणि मी मात्र तिचं एकटेपण समजू शकलो नाही. ती माझी किती काळजी घेत होती..... माझ्या सगळ्या वस्तू जागच्या जागी ठेवणं, माझ्या ऑफिसची तयारी करणं, माझी औषधं वेळेत मला देणं, माझा डबा तयार करण्यासाठी रोज पहाटे उठणं. सगळं सगळं ती करत होती त्या बदल्यात तिची एकच अपेक्षा होती की, मी तिच्याशी प्रेमाने बोलावं, तिला वेळ द्यावा. खर सांगतो मीनल ताई, मी इतका चिडत होतो तिच्यावर पण तिने राग कधीच धरला नाही. आज तिच्याशिवाय मी खूप एकटा झालो आहे. ती होती तेव्हा तिच्या सहवासाचा आनंद मी कधीच घेतला नाही. वाटायचे ती काय आहे घरीच....कितीतरी गोष्टी राहून गेल्या. मनात तिच्यासाठी खूप प्रेम होतं पण ते व्यक्त करणं, तिला देणं काही काही सुद्धा मी केलं नाही. ती असताना जर मी तिला ह्या सगळ्या गोष्टी दिल्या असत्या तर ती सुखी झाली असती. तिला सुखी करणं माझ्या हातात होतं; पण मी ते केलं नाही कारण मी तिला ,आमच्या नात्याला खूप गृहीत धरत होतो. आता मी माझ्या सगळ्या मित्रांना हे आवर्जून सांगतो की जोडीदाराची गरज आणि किंमत ओळखा, त्याला जितकं देता येईल तितकं प्रेम द्या कारण त्याच्यावर त्यांचा हक्क आहे. त्यांच्या इतकी आपली काळजी, आपला विचार अन्य कुणी करत नाही. तुम्ही ह्या वरती नक्की लिहा. जर कुणी माझ्यासारखा वागत असेल तर त्याने माझ्या उदाहरणावरून काही तरी शिकावं असंच वाटतं. आपली व्यक्ती जवळ असते तो पर्यंत त्यांची किंमत कळत नाही. ती कळण्यासाठी त्यांनी दूर जाण्याची गरज निर्माणच होऊ नये. त्यांना तुमचं प्रेम, वेळ दोन्ही द्या. यदा कदाचित दुर्दैवाने जर त्यांची सोबत सुटलीच तर निदान ते होते तोपर्यंत त्यांना आपण सुखी ठेवलं हे समाधान तरी शेवटपर्यंत राहिल”...

॥ एक ब्रेक

खरं सांगू का ? मला आजकाल कुणाशीही बोलावसं वाटत नाही. खूप कंटाळा येतो. सगळीकडे मुखवटे चढवलेले चेहरे. ज्याची पाठ फिरेल त्याची निंदा करणारे. ह्यांची मानसिकता इतकी चीप असते न की नको वाटतं. इतकं खोटं कसं काय ते वागू शकतात ? ह्यात आपली माणसं पण असतात हे विशेष ! ज्यांच्यासाठी तुम्ही कितीतरी वेळेला तडजोड केलेली असते, ते देखील एका नकाराने बदललेले बघितले आणि वाटलं आपण एकटे असतो तेच बरं असतं. ह्यांच्यापेक्षा पुस्तकांमध्ये आणि छंदांमध्ये रमावं. मन प्रसन्न राहातं आणि नकारात्मक गोष्टींपासून तुम्ही स्वाभाविकपणे दूर जाता....कधीतरी अशी वेळ येते की तुम्हाला माणसांचाच कंटाळा येऊ लागतो. त्यांना सांभाळून घेताना तुमची प्रचंड दमछाक होते. प्रत्येकाचे मूड्स संभाळणं, त्यांच्या मनाप्रमाणे वागणं ह्या सगळ्यात आपण पार दमून जातो, सतत दुसऱ्यांच्या गरजांचा विचार करताना स्वतःला काय हव आहे हा प्रश्न कधी मागे राहतो हे कळतच नाही. इतकं सगळं करूनही आपल्याला प्रेमाचे दोन शब्द, नात्यात हवा असलेला आदर, विश्वास, आपुलकी मिळते असंही नाही. मग अशा वेळी प्रश्न पडतो हे सगळं कशासाठी ? खूप विचार केला की ह्या प्रश्नाचं एक उत्तर असं मिळतं ते म्हणजे आपण एकटेपणाला घाबरतो. सुरक्षिततेसाठी कळपात राहिलं पाहिजे ही एक चुकीची मानसिकता आपल्यात रुजलेली असते. एकटे पडू ह्या भीतीमुळे अनेकदा आपण चुकीच्या गोष्टींना सपोर्ट करतो. मनात नसूनही अनेक गोष्टी स्वीकारत जातो. मोठे होतो पण सोबत, मैत्री ह्या गोष्टींचे आणि नात्यांचे खरे अर्थ विसरतो. लोकांनी शरीराने आपल्या बरोबर असण्याला 'सोबत' असं गोंडस नाव देतो. आपणही तसेच खोटे वागत जातो; पण एक क्षण असा येतो, जेव्हा हा माणसांचा गोतावळा नकोसा होतो. मोजकीच; पण चांगली माणसं हवीत असं वाटू लागतं. ह्या मुखवट्यामागचे चेहरे भेसूर वाटू लागतात आणि आपण पुन्हा स्वतःकडे वळतो. जाणिवेचा एकच क्षण असतो आणि तो आपल्या हातून कधीच निसटू द्यायचा नसतो. मी उत्तम तेच करीन आणि चांगल्या लोकांच्या

सोबतच राहीन असा मनाशी निश्चय केला की आपली निवड बदलत जाते आणि पर्यायाने आयुष्यही बदलतं. मोजकीच पण प्रेमळ, आपल्याशी प्रामाणिक भावनेने जोडलेली, वेळ प्रसंगी हितासाठी थोडीशी रागावणारी माणसं म्हणजे खरी संपत्ती. माणसांच्या गर्दीत चालताना आपला दिपस्तंभ कुणाला मानायचं हे आपणच ठरवायचं असतं. गोतावळ्यात राहूनही आपण एकटेच असतो. त्यापेक्षा थोडसं ह्या सगळ्यांपासून लांब जाऊन बघावं, खूप मनःशांती मिळते. असा एक ब्रेक घेतला की आयुष्यातील सोबतीचं वर्तुळ नव्याने आखण्याची गरज आहे हे लक्षात येते... थोडेच पण मनापासून आपले असलेले साथीदार असावेत आणि सोबत छंदांची जोड... आयुष्य नक्कीच परिपूर्ण होईल आणि समाधानीही...

✚ बोलक्या फुला

एक असतं- नेहमी बडबड करणारी आपली व्यक्ती शांत बसली की, आपल्याला करमत नाही. कुठेतरी तिच्या शब्दांची, तिच्या वावरण्याची, अगदी तिच्या त्रास देण्याची पण आपल्याला सवय होते. खूप वेळा आपण कंटाळतो आणि तिला ओरडतो देखील. तरी मनातून तिचं हे असं आसपास घुटमळणं आपल्याला हवंहवंसं असतं. बोलकी माणसं आयुष्यात हवीत कारण ती कधी आपल्याला एकटं वाटू देत नाहीत. आपली व्यक्ती बोलकी असली की वातावरण पण कसं हलकं फुलकं रहातं. पण हे बोलकेपण जेव्हा आपल्याशी अबोल्यात परिवर्तित होतं तेव्हा नक्कीच ते आतून कुठेतरी आपल्यामुळे दुखावले गेले आहेत हे समजून जावं. होतं असं की आपल्याला वाटतं ते किती बोलतात ? त्यांच्या वागण्याला आपण खूप वेळा उथळ ठरवून मोकळे होतो. इतरांची उदाहरणं देऊन त्यांच्यावर टीकाही करतो; पण मला वाटतं, आपण त्यांना जज करायला चुकतो. कदाचित त्यांना आपल्याशी संवाद हवा असतो आणि आपण त्यांच्या ह्या गरजेला समजून घ्यायला कमी पडतो. त्यांचा बोलकेपणाचा हा अट्टहास आपल्या सहवासासाठी असतो; परंतु कुठेतरी आपण तो उद्देश लक्षात न घेता गैरसमजुतीतून त्यांच्यावर सगळा राग काढून मोकळे होतो...मग ते एकदम शांत होतात. त्यांचं मन कुठेतरी खूप दुखावलं जातं आणि मग शब्दांची जागा मौन घेतं, त्यांच्या उत्स्फूर्त प्रतिक्रिया आणि प्रतिसाद दोन्ही कुठेतरी हरवतात.एक वेळ अशी येते जेव्हा आपल्याला त्यांचे शब्द हवे असतात आणि ते संवादापासून मनाने दूर जातात. सततची टीका, आपल्याच व्यक्तीने आपल्या विषयी मनात ठेवलेले गैरसमज ह्या गोष्टी त्यांना आतून कोलमडून टाकतात आणि ते खरोखरीच अबोल होतात... एक गोष्ट लक्षात ठेवावी, कठोर शब्द हे नेहमीच दुखरे वार करतात. आपल्याला वाटतं की आपली व्यक्ती ते विसरली; परंतु ते खूप खोलवर घाव देतात. फरक इतकाच असतो की ते आपल्यासाठी नॉर्मल राहण्याचा प्रयत्न करतात. त्यांचं शांत होणं हे देखील आपल्यावरील प्रेमांमुळेच असतं. असं का होतं माहित नाही; पण जे आपल्यामुळे आनंदी राहू शकतात त्यांनाच

देण्यासाठी आपल्याकडे आत्मीयतेचे दोन शब्द देखील नसतात. जे व्यवहाराने वागतात त्यांच्याविषयी आपण किती विचार करतो आणि ज्यांच्या विचारात आपण असतो त्यांच्या भावनांची दखल देखील आपण घेत नाही. अशी आपल्यावर मनापासून प्रेम करणारी माणसं जेव्हा शांत होतात, त्याचं बोलकेपण विसरतात तेव्हा कुठेतरी आपणच नात्यात पराभूत झालेलो असतो. कारण या गोष्टीला कुठेतरी आपलेच शब्द आणि वागणं कारणीभूत असतं. आपण त्यांना सांभाळू शकत नाही. मग 'बोल काहीतरी माझ्या अबोल फुला...' म्हणून कितीही आर्जव केलं, तरी हे मिटलेलं मनाचं फुल काही उमलत नाही...

काही लोकांना काळजी घेणं जास्त आवडतं, तर काही लोक बेफिकीर ह्या प्रकारात मोडतात. दोघेही स्वभावाचे गुलाम असतात. प्रत्येकाला स्वतःची आवड असते; पण आपण कुणाच्या सहवासात सुखी होऊ असा प्रश्न जेव्हा जेव्हा आपण स्वतःला विचारतो तेव्हा एक उत्तर हमखास येतं ते म्हणजे ज्याला आपली गरज आणि काळजी असेल त्याच्या... कितीही म्हटलं प्रेम निःस्वार्थी असतं तरी अधिक स्वार्थ हा प्रेमातच असतो. कारण प्रेमात आपल्या व्यक्तीची सगळ्यात जास्त काळजी आपण घेतो. ती सुखरूप राहावी ह्यासाठी धडपडत असतो. त्याला झालेला त्रास सहन होत नाही. अगदी त्याने आपल्याला दुर्लक्षित केलं, दुखवलं, तरी आपण त्याचं अहित चिंतत नाही. प्रेम घेतं ते फक्त आणि फक्त काळजी. कुठेतरी ह्या काळजीत आपलाच स्वार्थ असतो कारण त्या व्यक्तीत आपला जीव गुंतलेला असतो आणि जर तो सुखी राहिला तर आपण सुखी राहतो. म्हणजेच आपलं सुख त्याच्या सुखी आणि सुखरूप असण्यावर अवलंबून असतं. अनेकदा आपण बघतो व्यक्ती गमावल्यावर रडणारी व्यक्ती आता माझं कसं होणार ? असा आक्रोश करते. जरूरी नाही गेलेली व्यक्ती त्याचं खूप काही करत असेल किवा लौकिक अर्थाने ती तिच्यावर अवलंबून असेल; पण तिच्या नसण्याने आपल्या मनात आणि आयुष्यात जी पोकळी निर्माण होते ती सहन करणं ही एक कठीण गोष्ट असते. काळजी घेणं हा प्रेमाचा अविभाज्य भाग आहे. आपली काळजी घेणाऱ्या व्यक्तीवर आपण कितीही चिडलो तरी तिची कदर आपल्याला नेहमीच राहाते. प्रेम हे शरीरावर केलं जात नाही तर ती एक अत्युच्च भावनिक ओढ आहे जिथे व्यक्तीचं दिसणं फारसं महत्त्वाचं नसतं. कारण शरीर जर महत्त्वाचं असतं तर अपघातात विद्रूप झालेल्या व्यक्तीला ते जसे आहेत तसे स्वीकारणारे जोडीदार दिसले नसते. म्हातारपणी आपला जोडीदार आजारी असताना त्याची आई होऊन सुश्रुषा करणारे आज्ञा आजोबा दिसले नसते. कशीही असली तरी आपली व्यक्ती आपल्या सोबत आहे, आपल्या समोर आहे त्याचं वेगळंच समाधान असतं. व्यक्ती आयुष्यातून गेल्यावरही तिच्यावर निस्सीम प्रेम करणारी, आजीव एकटे राहणारी माणसं ह्याची साक्षीदार आहेत की, प्रेम ही आत्मिक ओढ

आहे.जग खूप व्यवहारी झालं आहे. प्रत्येक जण खूप बीजी आहे. पैसा आणि महत्वाकांक्षा ह्या सगळ्यात आपल्या माणसांची गरज ओळखणं किवा वाटणं तसं दिवसेंदिवस कमी होत चाललं आहे; पण तरीही आयुष्यात एक वेळ अशी येते, जेव्हा ह्या सगळ्यापेक्षा कुणाचंतरी प्रेम, आपल्या विषयी असणारी काळजी लाख मोलाची ठरते. ज्यांना अशी जीवापाड प्रेम करणारी, सांभाळणारी माणसं भेटतात ते खरे श्रीमंत आणि जे अशी माणसं भेटल्यावर त्यांना जीवापाड जपतात ते आयुष्यात कधीच एकटे राहात नाहीत हे विशेष...

✚ मोकळा श्वास...

“पूजा तो ड्रेस बघ किती सुंदर आहे.” विभाने अचानक पूजाचं लक्ष दुसरीकडे जावं म्हणून तिला सांगितलं. त्यावर पूजा तिला म्हणाली, “ विभा, संतोष आणि त्याची बायको समोरून येत आहेत हे माहीत आहे मला... प्लीज हे असं सतत सत्यापासून मी किती दिवस अजून दूर पळायचं ? मला हे फेस करू दे. आणि मी काही गुन्हा केला आहे का? त्याला त्याची लाज वाटू दे मी कशाला असं तोंड लपवू ? आणि खरं सांगू का माझ्या फीलिंग्स आता संपल्या आहेत. त्यामुळे तू नको काळजी करूस...” इतकं बोलून पूजा विभाच्या सोबत संतोष आणि त्याच्या बायकोच्या समोरून ताठ मानेने निघून गेली. संतोष काही क्षण बावरला; पण पूजाचा चेहरा निर्विकार होता. घरी आल्यावर विभा म्हणाली, “पुजू तू खरंच सावरलं आहे ना स्वतःला ? “त्यावर पूजा हसली आणि म्हणाली “ अगं राणी खरंच ... आधी रडले... खूप दुखावले होते; पण नंतर विचार केला, ज्याने दगा दिला तो सुखात आणि ज्याने कमिटमेंट पाळली तो दुःखात हा कुठला न्याय ? विभा एक दिवस मी माझ्या काकूसोबत तिच्या डॉक्टरांकडे गेले होते. तिथे अशा व्यक्तिमत्वाची ओळख झाली की तिने माझा माझ्या दुःखाकडे बघायचा दृष्टिकोनच बदलून टाकला. त्या डॉक्टर साधारण 65 वर्षांच्या होत्या. दिसायला ह्या वयातही सुंदर, बोलणं-वागणं मला खूप आवडल्या. त्यांच्याशी मनमोकळ्या गप्पा मारताना त्या गप्पांच्या ओघात त्या प्रेमाविषयी बोलू लागल्या. त्या म्हणाल्या, ‘मी पाहता क्षणी माझ्या मिस्टरांच्या प्रेमात पडले. त्यांच्याही मनात भावना होत्या; पण ते कुठेतरी अडकत होते एवढं दिसतं होतं .डॉक्टर होऊन एक दोन वर्ष झाली होती. मी माझं प्रेम व्यक्त केलं तर त्यांनी नकार दिला. मी दुखावले. त्यांना कारण विचारलं तर त्यांनी सांगितलं नाही. मला म्हणाले, ‘माझ्याशी लग्न करून तुझं आयुष्य खराब होईल त्यापेक्षा तू तुझ्यासारख्याच एखाद्या छानशा मुलाशी लग्न कर आणि सुखी राहा’. मला काहीच कळेना अधिक चौकशी केल्यावर कळलं की त्यांना फिट्स यायच्या त्यामुळे घरचे

आणि ते स्वतः दोघेही त्यांच्या लग्नाविषयी उदासीन होते. खरं सांगू? ते माणूस म्हणून लाख होते. एक फिट्सचा दोष सोडला, तर स्वभाव, व्यक्तिमत्त्व, विचार सगळंच मला भावलं होतं. खूप विचार केला. घरच्यांशी बोलले तर सगळ्यांनी आधी नकार दर्शवला; पण नंतर तयार झाले. मी मिस्ट्रांशी बोलले त्यांना एकच सांगितलं, आता तुमच्याशिवाय मी कुणाचा विचार नाही करू शकत. तुम्हाला फिट्स येतात त्या वेळेस तुम्हाला डॉक्टरांची गरज लागते. मी एक डॉक्टर आहे. मी तुमच्या जवळ असले की काळजी राहणार नाही. मी योग्य उपचार देऊ शकेन फक्त एकच सांगा तुमचंही माझ्यावर प्रेम आहे ना ? कारण ते माझ्यासाठी महत्वाचं आहे . तुला सांगते तेव्हाचे त्यांचे डोळे आणि चेहरा मी विसरू शकत नाही. मला म्हणाले, 'माझं तुझ्यावर खूप प्रेम आहे; पण तरीही तू एकदा विचार कर.' मी म्हटलं, 'तो मी केव्हाच केला आहे.' आमचं लग्न झालं आणि एक नाही दोन नाही तर जवळ जवळ 35 वर्ष झाली आमचा संसार सुरळीत सुरू आहे. त्यांना अधूनमधून त्रास होत होता; पण मी त्यांची पूर्णपणे काळजी घेतली. त्यांनी देखील कधीच दुखावलं नाही मला. एक सुखी आणि समाधानी कौटुंबिक आयुष्य त्यांच्या सहकार्यामुळे मी जगू शकले. आम्ही दोघांनी एकमेकांची साथ कधीच सोडली नाही...." विभा त्यांच्याशी बोलून बाहेर पडले आणि आपल्या प्रेमकथेशी त्यांची तुलना सहज मनात आली. आपण खऱ्या प्रेमाविषयी फक्त बोलतो; पण खरं प्रेम त्या जगल्या होत्या. स्वतः सुदृढ होत्या; पण प्रेमासाठी त्यांनी केलेला त्याग खूप मोठा आहे. जी जबाबदारी घेतली ती समर्थपणे पेलली. जोडीदाराचा असा त्रास त्यांनी स्वीकारला. जो स्वीकारताना भले भले घाबरतात. संतोष कमकुवत मनाचा होता म्हणूनच तो असा वागला. त्याने फक्त स्वतःचा विचार केला. प्रेमात दिलेल्या शब्दाची किंमत त्याने ठेवली नाही ह्यातच सगळं आलं. अशा व्यक्तीसाठी मी झुरावं हा माझा मूर्खपणा ठरेल. संतोषचं मला सतत अपमानास्पद वागवणं, बोलणं... त्याच्या मनात प्रेम होतं कुठे ? त्याने कधीच नात्याचा आदर ठेवला नाही गं...आयुष्य खूप सुंदर आहे आणि ते परिपूर्णतेने अशा व्यक्तीसोबतच आपण जगू शकतो तो आपल्याला मनापासून स्वीकारतो. मी देखील तोच विचार केला आणि त्या धक्क्यातून बाहेर पडले. आता तो समोर आला तरी मनात त्याच्या कमकुवत व्यक्तिमत्त्वाची कीव वाटते. त्याचा विचार, त्याचं असणं ही गोष्टच माझ्या लेखी संपली आहे. म्हणून म्हटलं त्याने मान खाली घालून जावं, मी कशाला माझी वाट बदलून

चालू? त्यामुळे तू माझी काळजी करणं सोडून दे हेच उत्तम...” विभा पूजाचं बोलणं ऐकत होती. आणि तिला जाणवलं, पूजा खरंच सावरली होती. तिने मनोमन त्या डॉक्टरांचे आभार मानले आणि त्या योग्य वेळी पूजाला भेटल्या त्यासाठी देवाचे आभार मानून ती मनापासून हसली.

ती आगळी कहाणी

असं होतं, तुमचा प्रेमावरचा विश्वास जेव्हा उडतो त्याच वेळी असा एखादा विलक्षण अनुभव तुम्हाला ऐकायला मिळतो की, आपण संभ्रमात पडतो, खरंच खरं प्रेम हे अस्तित्वात असतं की नाही ? एकीकडे एखाद्याच्या आयुष्याची महत्वाची वर्ष मातीमोल करून त्या व्यक्तीच्या समोर त्याच्या भविष्याचा यक्षप्रश्न उभा केला जातो, तर दुसरीकडे त्याच भावनेपोटी कमी अधिक नाही तर चाळीस वर्ष थांबणारी माणसं समोर येतात. सध्याच्या काळात कमिटमेंट नावाची गोष्ट फारशी दिसून येत नाही. प्रेम म्हणजे टाइमपास म्हणून बघणाऱ्या गर्दीत ह्याच भावनेला पूजेचं स्वरूप देणारी माणसं बघितली की भरून येतं. माझ्या एका फ्रेंडने त्या वयाने मोठ्या आहेत; पण तरीही माझी उत्तम मैत्रीण असाच त्यांचा उल्लेख मी नेहमी करते ,त्यांनी त्यांच्याच माहितीतल्या एक कपलविषयी सांगितलं आणि ती कथा ऐकताना डोळ्यात पाणी उभं राहिलं. तरुणपणी त्या दोघांच्या लग्नाला घरच्यांनी विरोध केला आणि त्यांनी कधीच लग्न न करण्याचा निर्णय घेतला. दोघांनी आपापल्या क्षेत्रात काम सुरू ठेवलं. अनेक स्थळं आली , प्रलोभनं आली; पण त्यांनी घेतलेल्या निर्णयाची अंमलबजावणी कुठलाही पश्चाताप न दर्शवता केली. शेवटी त्यांच्या घरच्यांनी मान्यता दिली आणि त्यांनी लग्न केलं. तुम्ही विश्वास ठेवू शकणार नाही तेव्हा ते दोघेही साठीच्या पुढे गेले होते. त्या 62 तर ते 65 वर्षांचे होते. त्यांच्या नितांत सुंदर प्रेमाला न्याय मिळाला खरा; पण दुर्दैवाने काका तीन वर्षात देवाघरी गेले आणि त्या काकी एकट्या राहिल्या; पण ती सहवासाची तीन वर्ष ते परिपूर्णतेने जगले. एकमेकांसाठी इतकी वर्ष वाट पाहणारे ते दोघे.... इतका मोठा त्याग करण्यासाठी लागणारं आत्मबळ त्यांना कुठून मिळालं असेल असा विचार करत असताना लक्षात आलं की त्यांचं एकमेकांवर असलेलं जीवापाड प्रेम हीच त्यांची शक्ती होती. आजच्या काळात अशी माणसं तयार करणं देवाने सोडून दिलं आहे असंच दिसतं. आयुष्य नव्याने सुरू करणं ही गोष्ट वेगळी आणि आपल्या व्यक्तीला एकटं सोडून आपल्या आयुष्याची नवीन सुरुवात करणं ही गोष्ट वेगळी. तुम्ही तुमच्या व्यक्तीवर किती प्रेम करता, ती तुम्हाला किती हवीशी असते ह्यावर सगळं काही अवलंबून असतं. परिस्थितीची खोटी कारणं देऊन जेव्हा तुम्ही कुणाला एकटं सोडता तेव्हा तुम्ही स्वतः खुश रहात असाल याचाच अर्थ तुम्ही त्या व्यक्तीवर कधी प्रेम केलेलंच नसतं. तुझ्याशिवाय दुसऱ्याचा विचार मी करणार नाही हे एकच वाक्य दुसऱ्या व्यक्तीच्याही मनात प्रेमाची ज्योत

सतत तेवत ठेवतं आणि तिथेच अशी प्रतीक्षा दुसरी व्यक्ती करू शकते. स्वार्थ, व्यवहार बघणाऱ्या लोकांना कदाचित त्या काका काकूंचं असं एकमेकांची वाट बघणं हा वेडेपणा वाटू शकेल; पण त्यांच्या आत्मिक प्रेमाला तोड नाही हेच मी म्हणेन. शरीराच्या, मनाच्या गरजा नाकारून जेव्हा तुम्ही कुणासाठी तरी हे असं थांबता तेव्हा ते प्रेम दैवीच असू शकतं. त्याला सामान्य समजुतीचे आणि जगण्याचे नियम आपण लावू शकत नाही. तो त्याचा अपमानच असतो. व्यवहाराची चौकट त्यांच्या प्रेमाला, त्यागाला तोलू शकत नाही. खऱ्या प्रेमाची अनुभूती ही अशीच असते. ते दोघेही तसं बघता दुर्दैवी होते; पण त्यांच्या प्रेमालाच त्यांनी त्यांची शक्ती बनवलं आणि शेवटची तीन वर्षे का होईना; पण एकमेकांच्या सोबतीचा आनंद त्यांनी घेतला.. वेगळीच प्रेमकथा आहे....

गोड नाते

आपल्या सहवासात येणारी अनेक माणसं आणि त्यांच्याकडे बघण्याचा आपला विशेष असा चष्मा. एकदा एखाद्याविषयी आपण मत बनवलं की आपल्या प्रतिक्रिया देखील तशाच येऊ लागतात. आपल्याला आवडणाऱ्या व्यक्तीच्या चुकीच्या गोष्टींचं समर्थन आणि ज्यांच्याशी पटत नाही त्यांच्याशी कुठेतरी वैर असल्यासारखा भाव.....माझ्या एका फ्रेंडविषयी जेव्हा फारशी ओळख नव्हती तेव्हा मला वाटायचं किती हा उथळ आहे ? सतत हसणारा, मस्ती मजाक करणारा हा कधी जीवनाकडे गंभीरपणे बघत असेल का ? हा प्रश्न नेहमीच मला पडायचा; पण एक दिवस हे सगळे अंदाज चुकीचे ठरले जेव्हा मी त्याच्याशी खऱ्या अर्थाने संवाद साधला. तेव्हा कळलं त्याचं वाचन प्रचंड होतं. वेगवेगळ्या विषयांवर त्याचं असलेल चिंतन, जीवनाविषयीच तत्वज्ञान... तो प्रोफेशनली एका मोठ्या हुद्द्यावर काम करत होता हे देखील तेव्हाच कळलं; परंतु ह्या सगळ्याचा कुठेही अभिमान किंवा मोठेपणा त्याच्या बोलण्यातून कधी जाणवला नाही. काल त्याचा फोन आला की “ मिनल मी लग्न करतोय” तेव्हा खरंच खूप आनंद वाटला आणि ती मुलगी कोण आहे हे जाणून घ्यायची जिज्ञासा पण वाटली. बोलण्याच्या ओघात तो म्हणाला, ” मिनल खोटं कशाला बोलू खूप साऱ्या मुली बघितल्या; पण एका ठिकाणी येऊन वाटलं आता बस झालं... ठरवून केलेल्या लग्नातले व्यवहार नकोसे झाले...आपण बिझनेस करतोय का असं वाटलं... मी ज्या मुलीशी लग्नाचा निर्णय घेतला आहे ती माझी जुनीच मैत्रीण .. ती अतिशय साधी आहे. पण माझ्यासाठी सगळ्यात महत्वाचं हेच आहे की तिचं माझ्यावर खूप प्रेम आहे. मी कुठे आहे याने कुणालाही फरक पडत नाही; पण मी कुठेही असलो तरी तिला माझी काळजी असते. एक तरी मेसेज ती खुशाली विचारण्याचा करतेच करते. जेव्हा मी तिच्या भावनांना काहीच किंमत देत नव्हतो, तेव्हा देखील तिचं वागण हे असंच होतं. माझ्या तुटक वागण्यामुळे ती दुखावली तरी तिने कधी माझी काळजी करणं सोडलं नाही. तेव्हा मी विचार केला आता खूप झालं, माझ्याकडे सगळ आहे आणि जर सुदैवाने

माझ्यावर इतक प्रेम करणारी व्यक्ती देवाने दिली आहे, तर मी तिचा अवहेर करणं बरोबर नाही.म्हणून मी निर्णय घेतला. ती स्वभावाने खूप छान आहे आणि मुख्य म्हणजे माझी काळजी घेणारी आहे....” तो बोलत होता मी ऐकत होते. मनात समाधान होतं की त्याला त्याच्या मनाजोगा जोडीदार मिळाला.त्याने योग्य व्यक्तीची निवड आपली सहचारिणी म्हणून केली. जिथे प्रेम आहे तिथे काळजी असते आणि त्या काळजीची जाणीव असणं म्हणजे त्या प्रेमाला दिलेला योग्य प्रतिसाद. आपल्या व्यक्तीच्या भावनांची कदर आपल्याला असली की, त्यांनाही आपल्यासाठी काहीतरी करताना मिळणारा आनंद वेगळा असतो.आपलं माणूस कसं आहे हे एकदा कळलं की गैरसमजुतींना जागा उरत नाही. त्यांच्यासाठी आपण नेहमीच उत्तम भावना आणि शब्द ह्यांची निवड करतो. प्रेमात सकारात्मक दृष्टिकोन आणि योग्य संवाद खूप काही चांगल घडवून आणतात. काय मिळेल त्यापेक्षा काय देऊ शकतो ह्याचा विचार फक्त प्रेमात होऊ शकतो. त्याने अशा प्रेमाचा स्वीकार आणि आदर ठेवला याचा खूप आनंद वाटला...

तो आहेच वेगळा

प्रथमेशला फोन केल्यावर मी तो का केला हे त्याला लगेच कळलं. मला त्याचं आश्चर्य वाटलं आणि कुठेतरी हायसं देखील. त्याच्या लग्नाचं टेन्शन काकूनी घेतलं होतं. तो मोकळेपणाने बोलत नाही निदान तुझ्याशी तरी बोलेल असा आग्रह करून त्यांनी मला 'त्याला एकदा फोन कर.' असं सांगितलं होतं. " तुला आईने मला लग्नासाठी समजवायला सांगितलं आहे ना ? पण त्याचा काही उपयोग नाही कारण हा निर्णय मी विचारपूर्वक घेतला आहे. मला प्रेम, लग्न ह्या गोष्टींविषयी धास्ती निर्माण झाली आहे मीनल माहीत नाही का; पण आजूबाजूला बघतो तेव्हा खोटं बोलणं आणि वागणं हे सध्याचे ट्रेड मार्क झाल्यासारखे वाटतात. ऑफिसमध्ये जे वातावरण पाहतो ते बघून अजूनच निराशा येते. लग्न झालेली मंडळी देखील एक विरंगुळा हवा म्हणून एखादं अफेअर असलं तर काय हरकत आहे ? असा प्रश्न विचारतात तेव्हा मी निरुत्तर होतो. स्त्री आणि पुरुष दोघेही ह्याला अपवाद नाहीत. तू जितका विश्वास ठेवशील तितका तो तुटण्याची भीतीही जास्त असते. साध्या साध्या गोष्टीतून सुरुवात होते आणि मग हे खोटं बोलणं इतकं अंगवळणी पडतं की अपराधेपणा कुठेतरी हरवून जातो. आपण हा विचार करत नाही की आपल्या व्यक्तीला सत्य कळल्यावर काय वाटेल ? बरं ह्या गोष्टी गृहीत धरून चालावं तर मनाला पटत नाहीत . लहानपणी आई बाबा देवाची भीती घालायचे. आता देवाच्या दारीसुद्धा खोटेपणा असतो त्यामुळे कधी कधी वाटतं ही नाती न वाढवलेलीच बरी. व्यक्तिगत आयुष्यात आपलीच माणसं आपल्याशी बेमालूम खोटं बोलून मोकळी होतात आणि त्याची भनक आपल्याला लागत सुद्धा नाही. सत्य कळल्यावर खूप त्रास होतो कारण आपण प्रामाणिक असतो, कमिटेड असतो आणि तीच अपेक्षा आपल्या व्यक्तीकडून असते. मित्र म्हणतात, "बायकोशी छोट्याशा गोष्टीत बोललो खोटं तरी काय फरक पडणार आहे ? ती थोडीच चेक करणार आहे ?" बाब छोटी असू दे की मोठी; पण नात्यातील प्रामाणिकपणा जसजसा कमी होतो व्यक्ती आणि नाती दोन्ही बदलू लागतात. संसारात आपण जोडीदारापासून नकळत दुरावत जातो. विश्वास ही एक नाजूक गोष्ट आहे. माझ्या आयुष्यात मी देखील प्रेम केलं पण

प्रेमातला विश्वास मिळाला नाही. तेव्हा एका पॉईंटला येऊन मी हताश झालो मग ठरवलं मी माझी चित्रकला जोपासीन. मी नोकरी करतो पण माझी ओढ माझ्या कलेकडे अधिक असते. सगळ्यांना आश्चर्य वाटतं; पण दिवसाची सगळी नकारात्मकता संध्याकाळी माझ्या कलेतून मी मोकळी करतो आणि पुन्हा ताजातवाना होतो. कला, छंद ह्या गोष्टी कधीच विफल नसतात त्यांच्यातून मिळतो तो फक्त आनंद.... मी एक्कलकोंडा झालो आहे असं आई म्हणते; पण मनस्वी लोक सामान्य लोकांसारखा विचार करू शकत नाहीत, जगाच्या दृष्टिकोनातून त्यांच खूप नुकसान होतं नक्कीच; पण ते एका अक्षय आनंदाचे वाटसरू होतात हे कुणाच्याही लक्षात येत नाही . माझ्या एकटेपणाची आई खूप चिंता करत असते पण मी एकटा असा कधीच नसतो. वेगवेगळ्या कल्पना सतत मनात घोळत असतात. आजूबाजूला मित्र जेव्हा सवंग चर्चा करतात, तेव्हा मी त्यांच्यात असूनही त्यांच्यापासून दूर असतो ते माझ्या कलेमुळे... खरं सांगू? मला फक्त नातं नको आहे नात्यातील प्रामाणिकपणा, विश्वास हवा आहे तो ज्या व्यक्तीमध्ये मिळेल ती व्यक्ती नक्की मला क्लिक होईल आणि नंतर माझ्या आयुष्याचा अविभाज्य भाग होईल.” प्रथमेश बोलत होता....मी त्याला काय समजावणार हा प्रश्न पडला. उलट त्यानेच अनेक गोष्टी नकळत माझ्या मनात रुजवल्या. नकारात्मक गोष्टींपासून दूर राहण्यासाठी त्याने घेतलेली कलेची मदत हा एक वेगळाच विचार मला त्याच्याकडून मिळाला ...

प्रेम आणि प्राजक्त

काही दिवसांपासून सोसायटीच्या अंगणात असलेला प्राजक्त मलूल झाला होता. त्याचा बहर संपला नव्हता, तरी त्याचं असं कोमेजून जाणं मनाला अस्वस्थ करून जात होतं. तो एक जवळचा मित्र होता. सकाळी ऑफिसला जाताना त्याच्या फुलांचा सडा डोळ्यात साठवून निघायचं हा नेहमीचा नियम. जाता जाता दोन तीन फुलं उचलायची, त्याचा सुगंध घ्यायचा आणि दिवस मस्त जायचा. पण तो असा अचानक उदास का दिसू लागला ते काही कळल नव्हतं. डवरलेला प्राजक्त पण निष्पर्ण वाटू लागला होता. मग एक दिवस लक्षात आलं की प्राजक्त नाही तर आपलं मनच कोमेजून गेलं आहे. बहर प्राजक्ताचा नाही तर भावनांचा ओसरला आहे. ती फुलं तशीच आहेत नाजूक सुंदर विलोभनीय; पण त्या फुलांचं सौंदर्य आता नजरेआड होऊ लागलं आहे. जाता येता त्या फुलांचे प्रश्न असतात; पण त्याची उत्तर द्यायची नसतात म्हणून त्यांना टाळून जाणं हेच नकळत घडत होतं. मनात त्याला दुर्लक्षित केल्याची सल होती. कुठेतरी जवळचा मित्र त्याने आणि मी देखील गमावला होता. आयुष्याच्या संघर्षात अनेकदा निरागस आणि निर्दोष माणसं सफर होतात असाच काहीसा भाग होता. मग एका पहाटे ठरवलं की उदासीनतेला दूर सारून त्या प्राजक्ताला पुन्हा एकदा अनुभवायचं. त्याच्याशी खूप साऱ्या गप्पा मारायच्या. त्या फुलांना त्यांच्या हक्काचा प्रेमाचा स्पर्श द्यायचा. तो प्राजक्तही किती उदार की, झालेल्या प्रमादाला माफ करून खूप सारी फुलं माझ्या ओंजळीत पुन्हा भरू लागला. त्याच्याही डोळ्यात पाणी होतं आणि माझंही मन गहिवरलेलं... प्रेम आणि प्राजक्त दोघेही सारखेच असतात. जितका काळ आयुष्यात राहतात आयुष्याला आपुलकीचा गंध देतात. बहर येतो आणि जातो; पण वसंतातील बहरावर शिशिराची सावली कधी पडत नाही. तो अखंड टवटवीत राहतो. काही क्षणांचं त्याचं आयुष्य; पण त्याचा सहवास हा कायमचा मनात कोरलेला राहतो. फुलं अनेक असतात; पण त्यांची ओढ ही प्राजक्ताच्या ओढीसारखी कधीच राहत नाही. प्राजक्ताचा बहर गेला तरी तो दारात आहे आणि पुन्हा बहरणार आहे ह्याची जाणीव मनात सतत असते. प्रेमही तसंच असतं. काही काळ विसंवादाने , समस्यांनी वेढलेला

असला तरी एकमेकांची असलेली ओढ, एकमेकांना हवं असण्याची गरज नातं घट्ट बांधून ठेवते. प्राजक्त जसा बहर नसला, तरी अंगणात कायमचा हवाहवासा असतो तसंच काहीसं प्रेमाचंही असतं. एक आशा पुन्हा बहरण्याची प्राजक्ताला आणि नात्याला समान धाग्यात बांधून ठेवते , त्याचं हवंहवंसेपण जपते. प्राजक्त आणि प्रेम दोघेही एकसमान असतात तेच खरं... !

✚ उमलेल का कधी ?

कधी कधी असं होत की एखादी व्यक्ती तुमच्याकडे तिची व्यथा मांडते आणि त्या व्यथेमागे असलेली सत्य परिस्थिती तुमच्या समोर असते आणि अचानक जाणवू लागतं की, अरे हेच सगळं आपल्याही बाबतीत घडू शकतं. आपण अस्वस्थ होतो. कारण इथे प्रश्न नात्यामधील विश्वासाचा असतो. काल प्रसादने फोन केला की “ मीनल, गौरीविषयी तुझ्याशी बोलायचं आहे” तेव्हा थोडं आश्चर्य वाटलं. कारण गौरी माझी अतिशय जवळची मैत्रीण. तिचा प्रसादवरती प्रचंड विश्वास. ती नेहमी म्हणायची, “ मी खूप खुश आहे की प्रसाद सारखा प्रामाणिक जोडीदार मला भेटला. तो कधीच माझ्याशी खोटं बोलत नाही आणि मला खात्री आहे त्याच्यावरील विश्वासाला तडा जाईल असं तो कधी वागणार नाही.” प्रसादचा फोन आल्यावर तो नुसता भडभडा बोलू लागला “ मीनल मला प्रचंड अपराध्यासारख वाटत आहे. मी चुकलो आहे; पण गौरी मला माफ करेल का हा मोठा प्रश्न आहे. माझ्याकडून तिच्या विश्वासाला तडा गेला आहे. ती भोळेपणाने मी सांगेन तेच सत्य असं समजत होती; पण मी नेहमीच खूप खोटं बोलत गेलो ग तिच्याशी. अगदी छोट्या छोट्या गोष्टींमध्ये देखील तिला सहज फसवत होतो. तिला दुखावण्याचा हेतू नव्हता; पण तिचा साधा स्वभाव मला खूप टेन्शन यायचं. आत्ताच्या जगात ती मिसफिट आहे आणि अशी व्यक्ती मला मिळावी ह्याचाच मला ताण यायचा. मागच्या आठवड्यात ती घरी आली होती तेव्हा माझं व्हाट्स ऍप चालू होतं. मी मोबाईल तसाच ठेवून तिच्यासाठी पाणी आणायला गेलो. ती कधी मोबाईलला हात लावत नाही; पण तिने तो घेतला आणि माझ्या अनेक मैत्रीणींशी झालेले फ्लर्ट चाट तिने वाचले. त्यावर फक्त हे काय आहे ? इतकाच प्रश्न तिने विचारला. मला काय उत्तर द्यावं ते कळलं नाही. माझा खोटेपणा समोर होता, मी काय बोलणार ? अनेकदा रात्री मी तिला झोपतो असं सांगून व्हाट्स ऍप वर राहायचो. तिने प्रश्न विचारला की, खोटी कारणं द्यायचो आणि ती वेडी त्यावर विश्वास

ठेवायची. वाटायचं मी किती सहज फसवू शकतो हिला. तिचा माझ्यावर असलेला विश्वास, त्याची किंमत मला नव्हती. मला माहीत आहे तिला प्रचंड मानसिक धक्का बसला आहे. त्या दिवसानंतर तिने माझ्याशी संपर्क तोडला आहे. ती चिडली असती तरी चाललं असतं पण ती काहीच बोलत नाही खरं सांगतो ती घटना घडल्यापासून मी सगळ्या गोष्टी सोडून दिल्या आहेत. आज कळतंय की ती माझ्यासाठी किती महत्वाची होती. तिच्या साधेपणाचा, विश्वासाचा मी गैरफायदा घेतला. मी अपराधीच आहे. माझं तिच्याशी बेमालूम खोटं बोलणं आणि तिने विश्वास ठेवणं आता आठवतं आणि मी कोलमडून जातो. तिची माझ्या आयुष्यात असलेली जागा आता खूप रिती वाटते. काय करू काही कळत नाही.. तू बोल ना तिच्याशी प्लीज.मी उद्या पुन्हा फोन करीन” प्रसादने फोन ठेवला; पण मी गौरीला फोन केला नाही. कारण ह्यात प्रसादची बाजू घेऊन तिच्याशी काय बोलू हा प्रश्न होता. तिचं प्रेम, तिचा विश्वास ह्याला धक्का पोचला होता. आजकाल टाइमपास, आपल्या व्यक्तीला काय कळतंय किंवा तिला काय कळणार आहे असा विचार करून अनेक लोक आपल्या व्यक्तीला सहज फसवत असतात. सोशल मिडीयाचा हा एक खूप मोठा दुष्परिणाम आहे..जेव्हा जवळची व्यक्ती विश्वास तोडते तेव्हा आपण पुन्हा कुणावरही विश्वास ठेवू शकत नाही. गोष्ट छोटी असो की मोठी जिभेला आणि मनाला वळण लावणं गरजेचं असतं. दुसऱ्याला फसवताना, त्याच्याशी खोटं बोलताना तुम्ही स्वतःला फसवू शकत नाही. ती अपराधेपणाची सल राहतेच ना ? त्यापेक्षा नाती प्रामाणिकपणे का निभावू नयेत ? मोह असतातच; पण ते मनापेक्षा जास्त बलवान नसतात. तुम्हाला तुमच्या व्यक्तीच्या भावनांची, विश्वासाची कदर असेल तर तुम्ही मोहाला दूर सारून आपलं प्रेम आणि नातं अबाधित ठेवता...जग कितीही पुढे गेलं तरी प्रेमात प्रामाणिकपणाचं महत्त्व कधीच कमी झालेलं नाही; पण त्याची गरज मात्र आजकाल सगळे विसरत चालले आहेत .....

✚ बांधीलकी

तुमचा एखादा मित्र किंवा मैत्रीण जे तुमचं सहसा कौतुक करत नाहीत त्यांच्याकडून एखादा कौतुकाचा शब्द आला की आपण भलतेच खुश होतो. माझे लेख नियमित वाचणारा; पण कौतुकाचा एकही शब्द कधीही न उच्चारणारा माझा एक मित्र जेव्हा “मीनल तुझ्या लेखांविषयी बोलायचं आहे “ असं म्हणाला तेव्हा कोण तो आनंद झाला. त्याने सुरुवात छान केली, तो जसं जसं बोलायला लागला तसं तसं त्याच्या विचारांचं कौतुक वाटायला लागलं. नेहमीच्या गंभीरतेने तो म्हणाला “ मी रोज तुझे लेख वाचतो; पण कधी तुला सांगितलं नाही की तू उत्तम लिहितेस कारण ते सांगायची मला कधी गरज वाटली नाही. तुझ्या लेखात एक शब्द हा नेहमी वरचेवर येतो तो म्हणजे ‘कमिटमेंट’. . आजच्या काळात ही फिलॉसॉफी कुणी मांडत नाही की, समजून घेत नाही. नात्यामध्ये जी गोष्ट सगळ्यात आवश्यक असते आणि आजकाल जी आपण सगळेच मिस करतो ती म्हणजे बांधीलकी (कमिटमेंट)... कसं असतं न तुम्ही एकटे असता तेव्हा तुम्हाला कुणाची तरी आठवण येते, तुम्हाला फुरसत असते तेव्हा तुम्ही तुमच्या व्यक्तीला जर मिस करत असाल तर ते प्रेम नसतं. प्रेम म्हणजेच आपल्या व्यक्तीसोबत एक भावनिक प्रवास. कुठेही असलो तरी त्याची आठवण मनातून न जाणं, तो दुखी असताना समोरचं सुख नकोसं वाटणं, तो नसताना त्याच्या आपल्यावरील विश्वासाची काळजी घेणं, सुख असावं तर त्याच्यासोबत आणि नसेल तर दुःख देखील त्याच्या सोबतच मिळावं ही इच्छा हे प्रेमाचं खरं स्वरूप ...प्रेमातील आणि प्रेमाची बांधीलकी हा एक स्वाभाविक भाग तो ओढून ताणून आणता येत नाही ..... असं प्रेम नेहमीच शब्दातून व्यक्त करता येत नाही .तुम्ही तुमच्या व्यक्तीशी आणि नात्याशी प्रामाणिक असता. प्रत्येक क्षणी कुणीतरी तुमच्यावर विश्वास ठेवून आणि विसंबून आहे त्यांच्या विश्वासाला तडा जाऊ न देण्याची आपली जबाबदारी आहे हे मनात रुजलेलं असतं म्हणूनच काहीही प्रयास न करता वर्षानुवर्षे लोक एकमेकांशी जोडलेले राहतात. प्रतारणेचा एकच क्षण असतो; पण तो सगळं होत्याचं नव्हतं करून मोकळा होतो.

तुमच्या मनात असलेला नात्याचा आदर आणि सन्मान तुम्हाला ह्या गोष्टीपासून नेहमी दूर ठेवतो... ही गोष्ट तुमची नात्याप्रति असलेली बांधीलकीच अधोरेखित करते नाही का ? तू कुठेतरी ह्या विषयावर लिहून त्याच महत्व लोकांसमोर आणतेस त्यासाठी मला नक्कीच तुझं कौतुक वाटत" मी फक्त ऐकत होते कारण त्याचं बोलणं हे माझ्या आवडीच्या विषयाच्या जवळचं होतं आणि कुठेतरी समाधान होतं की, त्याचे कौतुकाचे शब्द मला मिळाले होते.

उसवले धागे

माझ्याच माहितीतील एक जोडप. काही महिन्यांपूर्वी त्यांना छान एकमेकांमध्ये रमलेलं बघितलं होतं. काल अचानक कानावर त्यांच्या विभक्त होण्याची बातमी धडकली आणि खूप वाईट वाटलं. ही घटना घडल्यानंतर त्यांच्यातील बेबनावाची अनेक कारणं समोर आली. त्यात पतीने केलेल्या विश्वासघाताच्या बातमीची भर पडली. खरं काय खोटं काय ते देवच जाणो; पण जेव्हा एखादं कुटुंब अस उध्वस्त होतं तेव्हा मन उदास होतं. नात्यांवरील आणि नात्यात आवश्यक असलेल्या विश्वासाची गरज पुन्हा एकदा लक्षात येते. माझ्या माहितीतील वकील असलेली माझी मैत्रीण मला सांगत होती- “कुटुंब न्यायालयात विभक्त होण्यासाठी येणा-या केसेसमध्ये विवाहबाह्य संबंध हे कारण आजकाल जास्त वाढत आहे. आधुनिक विचारसरणीच्या समाजाचं हे एक फलितच म्हणाव लागेलं. स्त्री नोकरी करू लागली, घराबाहेर पडू लागली ती आपल्या संसाराला आर्थिक आधार मिळावा त्यासाठी; पण आजकाल उद्या नवर्याला सोडून दिलं तर निदान स्वतःचा उदारनिर्वाह स्वतः करण्यासाठी तरी आपण समर्थ असल पाहिजे, असा विचार जेव्हा मांडला जातो, तेव्हा लग्न ही संस्था तकलादू होत चालली आहे की काय ? असा प्रश्न पडतो. विवाहबाह्य संबंध ठेवणार्या अनेक स्त्री-पुरुषांना ज्याला अग्नीच्या साक्षीने विश्वासाने सांभाळण्याचं वचन दिलं आहे त्याच्याच विश्वासाला आणि आपल्या संसाराला क्षणिक मोहापायी आपणच सुरंग लावतो ह्याची जाणीवही नसते. प्रलोभनं समोर येतात, सगळेच अगदी सर्वार्थाने सुखी ह्या प्रकारात कधीच नसतात; अनेकदा जोडीदार आपल्याकडे दुर्लक्ष करतो, वेळ देत नाही त्यामुळे इतर कुणाप्रती आकर्षण वाढत जात. आपल्या व्यक्तीशी आपल्या अपेक्षांची मोकळेपणाने चर्चा करावी. काही गोष्टींची उणीव आहे म्हणून थेट नात्याशी प्रतारणा करणं ही गोष्ट चुकीची आहे. अनेकवेळा ज्यांच्यासाठी आपण आपल्या संसारिक आयुष्याला सुरंग लावतो ती माणसं त्यांच्या स्वतःच्या संसाराला छान जपतात आणि फक्त एक विरंगुळा म्हणून आपला वापर करतात ह्याचा प्रामुख्याने स्त्रियांना विसर पडतो. कुटुंब, संसार ह्या गोष्टी पुस्तकी नाहीत, तर ती एक जबाबदारी आहे. आपल्या जोडीदाराला

सांभाळून घेण्याची, त्याच्या सुखाची आणि दुःखाची देखील...मानसिक पातळीवर एका चांगल्या मित्र किंवा मैत्रीणीची गरज सगळ्यांना असते; परंतु तो मित्र किंवा मैत्रीण त्या मैत्रीच्या नात्यापेक्षा जास्त होऊ न देणं हे प्रत्येकाच्या हातात असतं. अधिकतर घटस्फोटाच्या केसेसमध्ये एकाला नातं नेहमीच हव असतं; परंतु दुसऱ्याला त्यातून मोकळं व्हायचं असतं. दुःख, घालमेल, भविष्याची चिंता, पुढे काय असे अनेक प्रश्न त्यातील एकाला पडलेले असतात. हे सगळं कशासाठी ? ज्या परिपूर्ण नात्याच्या शोधात आपण संसार उध्वस्त करतो ते एक मृगजळ आहे हे कधी कळणार ?..." मला तीच म्हणणं पटत होत. प्रत्येक नात्याची एक जागा असते आणि त्याने तिथेच राहिलं पाहिजे. भावनांची सरमिसळ ही नात्यानं तिलांजली देणारीच ठरते

✚ घडूनी गेले जे...

“तुम्ही नेहमी विचार करता ‘आपला भूतकाळ बदलता आला असता तर; पण त्याच वेळेला त्या भूतकाळाने आपल्याला बदललेलं असतं हे तुमच्या लक्षातच येत नाही “ अशा आशयाचं एक वाक्य आज वाचनात आलं आणि ते तंतोतंत मनाला पटलं. जे घडून गेलं ते चांगलं असेल तर ते बदलावं असं कुणाला वाटत नाही? कारण त्या चांगल्या भूतकाळाची फळं म्हणून आपण आज सकारात्मक जीवन जगत असतो; पण तोच भूतकाळ व्हाईट आठवणींनी आणि घटनांनी भरलेला असेल तर त्याच सावलीत आपण जगतो आणि आयुष्य नाकारत जातो. अनेकदा परिस्थितीपेक्षा केलेली निवड चुकते, कृती चुकते आणि आयुष्यही चुकत जातं. चुकीच्या निर्णयांमुळे भविष्यही भरकटत जातं. आपण बदलतो स्वभावाने, आचाराने आणि विचाराने....पण नकारात्मक दिशेने.... कुणीतरी टीका केली की एक वाक्य आपल्या ओठावर येतं मी आधी असा नव्हतो/नव्हते; पण परिस्थितीमुळे, जे अनुभवलं त्याने असा झालो/झाले एकूणच हे असं दुष्टचक्र आहे ज्यातून आपण आयुष्यभर बाहेर पडत नाही. जे घडून गेलं त्याचे पडसाद सतत आपल्या वर्तमान आयुष्यावर उमटत राहतात. खूप वेळा जवळची माणसंच त्याला विसरू देत नाहीत...कधी केलेल्या चुकांमुळे मानभंग मिळतो तर कधी आलेल्या संधी भूतकाळाच्या सावलीत गुडूप होतात. लोकांच्याही लक्षात व्हाईट तेवढाच भाग राहतो आणि तो त्यांच्या लक्षात राहतो म्हणून आपणही भूतकाळ हीच आपली खरी ओळख हे स्वीकारून शरणगती पत्करतो; पण असे लोक कधीच चांगलं भविष्य घडवू शकत नाहीत. आलेला प्रत्येक दिवस हा आपल्यामध्ये चांगला बदल घडवणारा, आयुष्याला कलाटणी देणारा असू शकतो; पण त्याची जाणीव आणि उमेद आपल्यामध्ये असावी लागते. आपण स्वतःच जोवर भूतकाळाचा पाश तोडून चांगल्या भविष्यासाठी प्रयत्न करीन अशी खूणगाठ मनाशी बांधत नाही तोवर तुमची मदत कुणीही करू शकत नाही. भूतकाळाचं सतत रडगाणं गात राहाणं म्हणजे आयुष्य नाकारणं. भूतकाळच जर खरा असता, तर आज आणि उद्याही अस्तित्वात कधी नसता. जे घडून

जातं ते आपल्या हातून निसटून जातं. ते परत येऊ शकत नाही; परंतु जे घडून गेलं त्याच्या शोकात आपण वर्तमान आणि भविष्य दोघेही पणाला लावतो. कडवट भूतकाळाची सतत री ओढली की आपणही कडवट होत जातो. त्यापेक्षा त्या चुकांमधून तुम्ही काय शिकलात आणि स्वतःला किती सक्षम केलंत हे महत्वाचं. कटू आठवणी व्यक्तीला कठोर नाही, तर सजक बनवतात. त्यातून काही गोष्टी शिकून भविष्याला आकार देणं म्हणजे जीवन ख-या अर्थाने जगणं. वेळ कुणासाठी थांबत नाही आणि इतर माणसांही अशीच निघून जातात. तुमच्या आयुष्यात आलेल्या चांगल्या दिवसांना आणि माणसांना जर तुम्ही भूतकाळाच्या तराजूत सतत तोलत राहिलात तर शेवटी काहीच उरत नाही आणि पुन्हा आयुष्य निरस, रंगहीन होऊन जातं. जे चांगलं आहे त्याचा सन्मानाने स्वीकार केलात तर ती स्वीकृती तुमच्या आयुष्यात खूप सारं प्रेम आणि आनंद घेऊन येते. ते नाकारलंत तर भविष्यात पुन्हा भूतकाळाचा फक्त पश्चात्तापच उरतो...

✚ तोल मोल

“ मिनू, कधी कधी असं घडतं. एखाद्याचं सुख पाहिल्यावर आपल्या आयुष्यात असलेल्या न्यूनत्वाची जाणीव अधिक होते. ते दुःख अधिक प्रकर्षाने जाणवतं जेव्हा मिळालेलं सुख स्वतःच्या चुकीने आपण गमावून बसतो. जोवर ती गोष्ट असते तोवर त्याची किंमत आपण ठेवत नाही आणि जेव्हा गमावतो तेव्हा प्रत्येक क्षण आपल्याला अधिकाधिक एकटं करत जातो; पण खरंच गं, असं का होतं? आपल्याच व्यक्तीची किंमत जोवर ती आहे तोवर आपल्याला कधीच नसते आणि जेव्हा ती आपल्या आयुष्यातून निघून जाते तेव्हा त्याने केलेल्या छोट्या छोट्या गोष्टी आठवतात. वस्तूंमध्ये, जागांमध्ये, शब्दांमध्ये त्यांच्या आठवणी जिवंत राहतात....” मधूचे पुढचे शब्द हुंदक्यात विरून गेले. आपल्या आयुष्यात एक अशी जागा असते, जी आपण एकटे असतो तेव्हा त्रास देते. व्यवहारी जगात सगळे सोपस्कार लीलया पार पाडल्यानंतर काही निवांत क्षण आपल्याला मिळतात. स्वतःच्या पूर्व आयुष्याचा मनात विचार येतो. काळाच्या ओघात काही जोडलेल्या तर कधी गमावलेल्या नात्यांचा एक जीवनपट नजरेसमोरून जातो. आपण कितीही उजळमाथ्याने फिरत असलो, तरी त्यात एक नातं असं असतंच ज्याच्यावर आपण अन्याय केलेला असतो. आपल्या भावनांची उतराई जेव्हा कधी अपमानाने होते, त्यावेळेस आपण पेटून उठतो; पण तीच गोष्ट अन्य कुणाच्यातरी बाबतीत आपल्या हातून सहज घडून गेलेली असते. सध्याचा जमाना हा ‘व्यवहाराने राहा, व्यवहार जपा’ असा जीवनमंत्र देणारा आहे. सगळेच त्याचं तंतोतंत पालन करतात. हे करत असताना भावनिक लोकांची कदर मात्र केली जात नाही. तुमच्याशी कुणी प्रेमाने, आपुलकीने स्वतःला बांधू पहातं आणि नेमकं त्याच नात्याला रूक्ष व्यवहाराच्या तराजूत कमी मोलाचं ठरवून आपण मोकळे होतो. ती व्यक्ती निघून जाते. काळ पुढे जातो आणि मग एका वळणावर लक्षात येत की, जे हवं आहे ते आयुष्यात आलं खरं; पण आपण त्याची योग्यता जाणू शकलो नाही. पैसा, मान, प्रतिष्ठा ह्या गोष्टी सहज कमावता येतात; पण आयुष्यातून निघून गेलेलं प्रेम मात्र पुन्हा येत नाही .

माणसं श्रीमंत होतात; पण सुखी होत नाहीत. कधी कधी ऐश्वर्याचा उबग येतो आणि वाटतं एक हात असा हवा जो सावरून घेईल, सांभाळून घेईल आणि सगळ्यात महत्वाचं मोठेपणाच्या ओझ्यातून आपली सुटका करून एक स्वाभाविक व्यक्तिमत्व म्हणून आपला स्वीकार करेल... अगदी आपल्या गुण दोषांसकट... असा विचार करताना अचानक आठवण येते अशा व्यक्तीची, जी येऊन निघूनही गेली. आपण सुखी राहावं त्यासाठी तिची धडपड, तीच आपल्यावरील निरपेक्ष प्रेम; पण आपल्याकडून मिळालेली उपेक्षा सगळं आठवत.. एक हुंदका गळ्यात अडकतो आणि मग त्यांची उणीव आणि जाणीव अश्रूंचं रूप घेऊन वाहून जातात...

समर्पित

माझी एक लग्न झालेली मैत्रीण रेखा. तिचं एका गोष्टीसाठी नेहमी कौतुक वाटतं की, मंगळसूत्र जे तिने लग्नात आवर्जून बनवून घेतलं होत रोज घालण्यासाठी ते ती कधीच काढत नाही. पाश्चिमात्य पेहेराव केला, तरी त्यात एक सोबरपणा असतो. कपाळावर असलेली छोटीशी टिकली आणि हातात एक हिरवी बांगडी ह्या गोष्टी आजपर्यंत कधीच तिच्यापासून दूर गेलेल्या आम्ही बघितल्या नाहीत. मुख्य म्हणजे तिच्या ऑफिसमध्ये असलेले इतर पुरुष, कलीग्स देखील ह्या गोष्टीसाठी तिचं कौतुक करतात. तिला एकदा सहज छेडलं असताना ती थोडस आश्चर्याने म्हणाली, “माझं ह्या गोष्टीवरून कौतुक करण्यासारखं काय आहे तेच कळत नाही. माझं लग्न झालंय आणि ते जगापासून लपवून ठेवायची मला गरज वाटत नाही. मंगळसूत्र न घालायची, कपाळावर कुंकू न लावायची फॅशन कशी काय असू शकते? पारंपरिक पद्धतीने लग्न करायचं हे जर मी स्वीकारलं आहे, तर मग ह्या सौभाग्य अलंकारांना पण मी स्वीकारलं पाहिजे. फाटलेले कपडे, चित्र विचित्र पेहेराव आपण स्त्रिया आजकाल फॅशन म्हणून घालू लागलो आहोत तिथे तुम्हाला काही गैर वाटत नाही, मग आपलं लग्न झालं आहे त्याच्या खुणा लपवायची गरज कशाला वाटावी ? शेवटी ह्या संस्कारांना काहीतरी अर्थ आहे म्हणून तर ह्या गोष्टी आल्या. फॅशन आणि नाती ह्याचा संबंध काय ? मी वेगळं असं काही करत नाही. अगं, आपल्यापेक्षा आपल्या घरात येणा-या कामवाल्या बायका बघ. कितीतरी कमी असतं त्यांच्या आयुष्यात; पण त्या कधीच कपाळाला कुंकू नाही , गळ्यात मंगळसूत्र नाही अशा येत नाहीत. त्यांचे पती तर अनेकदा दारुडे असतात पण तरीही ह्या अलंकारांनी त्यांना एक सुरक्षितता मिळते. त्याचं महत्व त्या जाणतात आणि आपण सुशिक्षित स्त्रिया मात्र आपले पती धडधाकट , प्रेमळ असूनही त्यांच्या नावे घातलेलं मंगळसूत्र लग्नाच्या काही दिवसातच दूर करतो. कपाळावरचं कुंकू पुसून टाकतो. गावाकडे विधवा म्हणून जगणा-या स्त्रियांना ह्या अलंकारांचं,

कुंकवाचं महत्व काय ते विचारावं. या फक्त वस्तू नाहीत मीनू, तुम्ही कमिटेड आहात हे दुस-
याला कळण्याचा हा एक सोपा आणि सरळ उपाय आहे. माझं लग्न झालं आहे म्हणून; पण तुम्ही
जेव्हा प्रेमाच्या नात्यात असता तेव्हाही हीच भावना तुम्ही जपणं महत्वाचं असतं. कारण
तिथेही तुमच्यावर प्रेम करणारं, खूप विश्वास ठेवणारं माणूस तुमच्या आयुष्यात असतं. फक्त
तिथे मंगळसूत्रासारखा अलंकार अंगावर नसतो; तुमचं वागणं, बोलणं, तुमचा संयम ह्या गोष्टी
ते सगळं सहज सूचित करत... तुम्ही कमिटेड आहात हे सांगण्याची लाज नाही तर अभिमान
वाटला पाहिजे. हो ना ?..." ती बोलत असताना तिच्या आणि माझ्याही चेह-यावर एक सुखद
अशी भावना होती. आपल्या विचारांशी जुळणारी व्यक्ती मिळाल्याचं मला समाधान होतं..
खरंच खूप छान वाटलं...

समजुनी घे ना

सुरभीचा दोन दिवसांपूर्वी वाढदिवस होता. त्याची खरेदी तिने आणि मी आधीच करून ठेवली होती. वाढदिवसाच्या दिवशी फोन केला आणि स्टेशनला भेट म्हणून सांगितलं. सकाळी शक्य झालं नाही; परंतु संध्याकाळी ती भेटली तर तिला बघून मी शॉक झाले. नवीन ड्रेस नव्हता की आज तिचा वाढदिवस आहे असं वाटावं, असं काहीच दिसून आलं नाही. डोळे सुजलेले, नेहमीचाच ड्रेस... तिला विश केलं; पण तिचा बांध फुटला आणि ती रडायला लागली. काय झालं विचारलं तर काही बोलेना. शेवटी जवळच्या बागेत गेलो तेव्हा "आज रोहितने मला विश देखील केलं नाही मीनल. काल संध्याकाळी आमचा वाद झाला. थोडं जास्तच वाजलं. त्याच्याकडे माझ्यासाठी वेळच नसतो. त्याचा राग आला होता; पण मी हे अपेक्षितच केलं नव्हतं की तो आज मला विश करणार नाही... मी दिवसभर वाट बघत होते. मी फोन केला तर कट केला. इतका काय गं राग ठेवायचा ? आजचा दिवस वाईट गेला माझा. काय काय ठरवलं होतं मी पण काहीच झालं नाही ... सगळ्यांचे फोन आले एक रोहित सोडून...." ती सांगत होती. परत येताना मन विषण्ण झालं. आपला राग, अहंकार आपल्याही नकळत एखाद्याला मुख्यत्वे आपल्याच व्यक्तीला किती दुखावू शकतो ते लक्षात आलं. ते कदाचित आपल्या समोर रडत नसतील परंतु त्यांच्या अश्रूंना आपण जबाबदार ठरतो. प्रेम, मैत्री ह्या भावना सोबत काही अपेक्षा घेऊन येतातच. अगदीच निरपेक्ष नातं अजूनही जन्मास आलेलं नाही. सगळ्याच अपेक्षा अवास्तव नक्कीच नसतात. जेव्हा तुमच्या व्यक्तीचं सुख, दुःख तुमच्याशी निगडित असतं, तेव्हा तुम्ही त्यांचा विचार केला पाहिजे. क्षणिक अहंकारापोटी त्याला दुखावणं हा कठोरपणा झाला. प्रेमात क्षमाशील असावं आणि शिक्षा तरी कुणाला तर आपल्याच व्यक्तीला... व्यक्ती तितक्या प्रकृती असतात म्हणून झाले वाद तरी त्या दिवसाचे वाद तिथेच मिटवून नातं पुढे जाण आवश्यक असतं. प्रेमात तर आपलं अवघं विश्व हे आपल्या व्यक्तीच्या पुरतच मर्यादित होऊन जातं. जितकी नात्याची किंमत अधिक तितका विचार, जपणूक अधिक; परंतु अनेक वेळेला हे

चित्र दिसून येतं की, त्यांचं भावनिकदृष्ट्या आपल्यावर अवलंबून असणं माहीत असूनही आपण त्यांना दुखावतो. जर रोहितने सुरभीला फोन केला असता, कालचा वाद विसरून तिच्या आयुष्यातील ह्या दिवसाचं महत्व जाणलं असतं, तर तिच्या चेह-यावर आज आनंद दिसून आला असता; पण तो मोठेपणा त्याने दाखवला नाही. तो विसरलेला नक्कीच नसणार... प्रतिशोध घ्यायला ती त्याची शत्रू नाही. पुढे जाऊन ते पुन्हा भेटतील, झालेला वादही विसरतील; पण तिच्या मनात ही गाठ कायमची पडेल. आणि मुख्य म्हणजे रोहित असं कधीच वागणार नाही ह्या अपेक्षेला लागलेली ठेच ती विसरू शकणार नाही. महत्व वेळेचं असतं. म्हणून वेळ निघून गेल्यावर त्याची भरपाई होऊ शकत नाही...

हरवले काही

दिवाळीच्या शुभेच्छा देण्यासाठी प्रमोदचा फोन आला. तो तसा एकटा एकटा राहणारा; पण अतिशय मनस्वी आणि सहृदय... त्याच्या आयुष्यात अनेक घडामोडी घडल्या; पण त्याने कधी तक्रार केली नाही. आपलं प्रेम नाकारताना देखील तो निश्चल राहिला. कारण त्यात तिचं भल होतं. सकाळी बोलता बोलता अचानक तो भावूक झाला. त्याचं कारण माहीत होतं; पण विषय वाढवला नाही, कारण त्यात पुन्हा तो अधिक दुखी झाला असता.. तरीही तो जे काही बोलला त्याने मनात कुठेतरी एक वेदना उठलीच. प्रमोद सांगत होता “ जग किती जवळ आलं आहे ग मीनल... काळाच्या ओघात ज्यांना आपण विसरलो आहोत असे किंवा जे मनाच्या एका कोप-यात कायमची त्यांची आठवण ठेवून गेले, असे अनेक जण ह्या फेसबुकच्या माध्यमातून भेटून जातात; पण आनंद आणि दुःख ह्या दोन्ही गोष्टींची जाणीव एका ठिकाणी अधिक होते, जेव्हा आपलं प्रेम अचानक समोर येतं. आपण आवर्जून त्यांच्या प्रोफाईलला जातो; पण आता तिथे त्यांच्या कुटुंबाचे फोटो असतात. ते आपल्याला विसरल्याच्या खुणा पदोपदी दिसतात.... मग ते खूप पुढे निघून गेल्याची जाणीव होते. त्यांचं सुख बघून आपण आनंदित होतो; पण त्याच वेळी हर्ट झाल्यासारखं फील करतो...ते विसरले असतील का आपल्याला ? हा काहीसा विचित्र प्रश्न मनात उठतो... ते त्यांच्या विश्वात रममाण आणि आपण त्यांच्या आठवणीत.... प्रेमाची परतफेड कधीच होऊ शकत नाही कारण तो सौदा नाही, ते उपकारही नाहीत पण कधीतरी एक छोटीशी अपेक्षा राहतेच की गं. आपण त्यांच्या आठवणीत कुठेतरी रहावं... त्यांचा एखादा शब्द आपल्यासाठी असावा. सुखाच्या मार्गावर एक वळण तरी त्यांना आपल्या आठवणींचं लागाव... त्यांच्या सुखासाठी आपण बदललेला आयुष्याचा मार्ग कधी कधी त्यांना त्यांच्या सुखाचा मार्ग दाखवतो. त्यांचं सुखी असणं बघून वाटतं की आपण ठेवू शकलो असतो का त्यांना इतकं समाधानी आणि आनंदी ?... उत्तर काहीही असू दे; पण त्यांच्यावरचं आपलं प्रेम मात्र आपण नाकारू शकत नाही. कधी कधी वाटतं भेट व्हायलाच नको होती...

नजरेआड होतं तेच बरं होतं. नको पुनःपुन्हा मनाने गुंतत जाणं.. पुन्हा भेटण्याची, बोलण्याची ओढ निर्माण करणारं हे असं मानसिक आंदोलन थांबायला हवं... मग एका क्षणी मनाचा निश्चय आणि त्या व्यक्तीला ब्लॉक करणं...फेस बुकवरती... तू हसशील पण खरं सांगतो, हे सगळे फुटकळ प्रयास असतात काहीतरी विसरण्याचे, कुणालातरी विसरण्याचे... खरं तर मनातून जर ब्लॉक करता आलं तर त्याला अर्थ... नेमके आपण तिथेच पराभूत. जे सोडून गेलं त्याचा मागोवा घेण्याचा खुळा अट्टहास! आयुष्यातून निघून गेलेलं प्रेम आणि व्यक्ती कधीच परत येत नाही... शेवटी उरतात खुणा... ज्या कधीकाळी ते सोबत असल्याच्या आठवणी सांगतात... मनापासून वाटतं त्यांनी खूप खूप सुखी राहावं, त्यांची सगळी दुःख आपल्याला मिळावी. तुम्हे खुशिया मुबारक हमे हमारी तनहाई... बघ मी काय बडबडतो आहे. सॉरी तुला दिवाळीच्या खूप खूप शुभेच्छा... बाय मीनू..” प्रमोदने फोन ठेवला तेव्हा माझे डोळे नकळत भरले होते. प्रेम ही गोष्ट इतकी कठीण का असते तेच कळत नाही. आपल्या व्यक्तीचं दुःख कळतं, त्याचं मूळही लक्षात येतं; पण आपण हतबल असतो ...!

✚ एक धागा सुखाचा

आधी प्रेमाविषयी भरभरून बोलणारी आणि नंतर खूप सारी टीका करणारी अनेक मंडळी आपल्या आजूबाजूला दिसतात. कधी कधी आपणही त्याचा एक भाग होतो. पूर्वा माझी अशीच एक छानशी मैत्रीण. तिचा प्रेमभंग झाला, तेव्हा ती कोलमडून पडली. मैत्रीतून फुललेलं प्रेम आणि काही काळातच त्यातील लक्षात आलेली विफलता त्याने ती अधिक एकटी झाली होती. माझ्याशी बोलणं हा तिचा आवडीचा भाग. तिच्या त्या नाजूक मनःस्थितीत तिला सांभाळून घेणं म्हणजे तारेवरची कसरत होती. खरं तर अशा मनःस्थितीतील लोकांना भावनिक पातळीवर समजून घेणारे लोक हवे असतात. त्या काळात तुमचे सल्ले, समजावणं ह्या गोष्टी काहीच उपयोगाच्या ठरत नाहीत. शारीरिक व्याधी दूर होण्यासाठी जशी शरीराची एक यंत्रणा असते, तशीच मानसिक व्याधी दूर होण्याची मनाची एक यंत्रणा कार्यरत असते- तिलाही वेळ हवा असतो असं मला वाटतं. पूर्वा जेव्हा सावरली गेली तेव्हा तिने मला एक प्रश्न विचारला होता “ मीनू प्रेमात, मैत्रीत अपेक्षाभंग का होतो ? “ ह्या प्रश्नाचं उत्तर भलेभले देऊ शकले नाहीत, तिथे मी तर खूप सामान्य माणूस होते; पण तिला मी एक गोष्ट समजावून सांगितली आणि तिलाही ती पटली होती. खूप वेळा अकाली मैत्री तुटते किंवा प्रेमातही अपेक्षाभंग होतो त्याचं एक कारण म्हणजे आपण प्रेमात पडताना आणि मैत्री करताना स्वतःला आणि नात्यालाही पुरेसा वेळ देत नाही. ज्या व्यक्तीच्या प्रेमात पडलो असं वाटतं त्याच्या आपल्या प्रतीच्या भावनांची शहानिशा आपण कधी करत नाही. प्रेमात किंवा मैत्रीत आपली जोडण्याची घाई अनेकदा अपेक्षाभंग घेऊन येते. मला वाटतं फक्त काही घटनांच्या आधारे मला ती व्यक्ती कळली आहे, असा आपला समज होतो; पण कालांतराने जसे भावनिक खटके उडू लागतात, तुम्हाला जाणवू लागतं की, आपण समजत होतो त्यापेक्षा खूप वेगळं व्यक्तिमत्त्व समोरच्या व्यक्तीचं आहे. भावनिक आणि तात्त्विक संघर्षात अशा वेळी एकवेळ मैत्री तुटू शकते; परंतु प्रेमाचा भावबंध तोडून टाकणं निव्वळ अशक्य असतं. जर तुम्ही खरोखरीच त्या व्यक्तीच्या प्रेमात पडलेले असाल तर त्याचे दोष, त्याचं दुःख, त्याच्यामध्ये असलेल्या उणिवा जाणवूनही

तुम्ही त्याला तोडण्याचा किंवा सोडण्याचा विचार करत नाही. तुम्ही टीकाकार नाही तर समजून घेणारे जोडीदार होता... माझ्या अपेक्षा, माझ्या भावना, माझी गरज ह्या सगळ्यातील 'मी' हा जेव्हा 'आम्ही' ह्या शब्दांमध्ये परिवर्तित होतो, तेव्हाच एक परिपूर्ण प्रेमाचं नातं उदयास येतं.वाद , बेबनाव झाल्यावर येणारी अस्वस्थता तुम्हाला हेच सांगत असते की, त्याच्या नसण्याने फरक पडतो ... मग अशावेळी अहंकार जोपासण्यापेक्षा दोन पावलं मागे यावं. खूप वेळा ही दोन पावलं मागे येणं, क्षमाशील होणं नात्याला संजीवनी देणारं ठरतं. प्रेमात एक सूर बेसूर झाला म्हणून गाणं कधीच अर्धवट सोडलं जातं नाही, तर त्या सुरांना सांभाळून घेण्यासाठी दुसरा सूर तयार असतो... हेच खरं प्रेम आणि हीच खरी प्रेमाची कसोटी असते. प्रेम असो की मैत्री एकाकडून दुसरीकडे जाणारा प्रवास हा फक्त आणि फक्त तुम्ही तुमच्या व्यक्तीला किती समजून घेता, तिला एक माणूस म्हणून कसे स्वीकारता ह्यावर अवलंबून असतो एवढं मात्र खरं...

✚ कभी कभी ...

हालात देख कर किसीके कुछ अंदाज मत लगाना गिरे हुवे पत्ते गवाही देते है कभी मौसम यहाँ भी था सुहाना ... आपल्या मधील प्रत्येकाने अनुभवलेला वसंत... आणि कालांतराने शिशिराचं झालेलं आगमन. वेळ बदलते तशी रंग बदलत जाणारी माणसं.. एके काळी ज्यांना प्रिय असतो, जे कौतुकाचे शब्द देतात, तेच वेळ बदलल्यावर मात्र विखारी शब्दांचे वार करून मोकळे होतात. ज्या वेळी आपल्याला त्यांची गरज असते, तेव्हा मात्र त्यांची गरज सरलेली असते. त्यामुळे आपल्याला जपण्याचा प्रश्न उद्भवत नाही ... पडत्या काळात जे साथ देतात, तेच तुमचे खरे सोबती असतात ह्या वाक्याचा प्रत्यय आपण पदोपदी घेत जातो. ज्या नात्यासाठी वेळप्रसंगी स्वतःचं भविष्य, हित दावणीला बांधतो तेच नातं पोकळ निघतं... निर्णय चुकतात आणि आपण उध्वस्त होतो. जगण्यातील अपयश आपल्याकडे जगण्याचा अधिकार नाही हेच सांगत राहात. एकेकाळी आयुष्याचा भरभरून आनंद घेणारे आपण एखाद्या निवडुंगाचं जगणं स्वीकारतो, स्वतःला मिटून घेतो. मनात प्रश्न असतात; पण उत्तर मिळत नाहीत. आपणच का ? हा विचार अहोरात्र छळतो.. मग लक्षात येतं आपण माणस ओळखायला चुकलो आणि त्याच चुकीची शिक्षा आपल्याला मिळाली. आज आपण जसे आहोत त्यावरून अंदाज बांधणारे, टीका करणारे- त्यांचाही दोष नसतो; पण कधीतरी त्यांना सांगावंसं वाटतं, कभी ये विराना भी आबाद हुवा करता था। मौनाची भाषा शिकलेले आपण स्वतःशीच हसतो. सगळेच चुकतात; पण काहींना केलेल्या चुकीची शिक्षा आयुष्यभर भोगावी लागते.. चुकलेले अंदाज, विश्वासाचा विश्वासानेच झालेला घात इतिहासजमा झाले तरी त्याचे पडसाद उमटतच रहातात. प्रामाणिक भावनांची झालेली पायमल्ली हेच सांगते की, फक्त भावना ख-या असून उपयोग नसतो, तर त्याला कोंदणही योग्य असावं लागतं. हा भावनांचा शिशिर आयुष्याला व्यापून उरतो. होणारी पानगळ ही जाणीव करून देते की त्या कोवळ्या पालवीची चाहूल कधीतरी ह्या मनालाही लागली होती. आशा आणि निराशेच्या खेळात उरते ती फक्त एक जीवघेणी पोकळी. बास अजून काहीच नाही...

अपरिहार्य

स्मृतीचं थोडं जास्तच मोकळेपणाने वागणं मला कुठेतरी चुकीचं वाटत होतं. माहीत नाही का; पण ते तिला एकदा सांगावसं वाटलं. जग कितीही बदललं तरी स्त्री आणि पुरुष ह्या दोघांच्या नात्याचा एक तिसरा पैलू कधी न कधी स्वतःचं अस्तित्व दाखवून जातोच. त्याची चाहूल लागल्यावर तुम्ही तिथेच थांबलं पाहिजे; पण ते दुर्लक्षित करून तुम्ही पुढे जाणं म्हणजे ते एका प्रकारे दिलेलं प्रोत्साहनच असतं. मी सांगायला गेले तशी ती म्हणाली, “आजच्या काळात तू एकदम मिसमॅच आहेस मीनल. विचारांची सिम्प्लिसिटी असावी पण इतकी ? आजूबाजूचा बोलडनेस तुला आश्चर्यचकित करतो, संभ्रमित करतो पण तीच रिऍलिटी आहे. प्लीज बदल स्वतःला... आय नो होऊ टू हॅण्डल मायसेल्फ.” खरं सांगायचं तर त्या क्षणी खूप वाईट वाटलं. जरी मी मान्य केलं की काही गोष्टी मला आक्वर्ड करतात म्हणून मी अगदीच जुनाट विचार करते असा त्याचा अर्थ होत नाही. माझा एकच आग्रह असतो की कुठल्याही गोष्टींना मर्यादा असावी. ‘चालायचंच’ हा दृष्टिकोन घातक असतो; पण त्या दिवसानंतर मात्र मी तिलाच काय कुणालाच काहीही सांगणं सोडून दिलं. त्यांचे विषय चालत होते; पण मी अलिप्त झाले. असं अनेकदा होतं की तुमच्या विचारांमुळे तुम्ही वेगळे पडत जाता; पण त्यांची खंत नसते कारण आपल्या विचारांवर आपला विश्वास खूप महत्त्वाचा असतो. अचानक काही दिवसांनी तिने घरी फोन केला आणि रडायला सुरुवात केली. मला काही कळेना मग तिने झालेला सगळा प्रकार मला सांगितला. ती म्हणाली “ मला वाटलंच नव्हतं की प्रशांतच्या मनात हे असलं काही असेल. माझ्या मैत्रीचा त्याने चुकीचा अर्थ घेतला. मी बोलड आहे, स्वतंत्र विचार आहेत म्हणून त्याने माझी ‘त्या’ वर्गात गणना करावी... खूप संतापून बोलले मी त्याला ... त्यावर तो म्हणाला की, मला वाटलं तू देखील इंटरेस्टेड आहेस ...मीनल इतका संताप वाटतो आहे न...” मी काहीच न बोलता फोन ठेवला. मी कुणाची बाजू घेते असं नाही; पण समोरच्या व्यक्तीला समजून घेण्यात

अनेकदा आपली चूक होते. दुस-याचं व्यक्तिमत्व कुठल्या लेव्हलचं आहे हे न समजता त्याच्याशी सब घोडे बारा टक्के ह्या प्रकारे वागणं चुकीचं असतं. खूप मुली स्वतःला बोल्ड आणि आधुनिक सिद्ध करण्याच्या नादात एक गोष्ट नेहमी विसरतात की ह्या विचारांची, दिखाव्याची एक नकोशी बाजू देखील असतेच. ती समोर आल्यावर तक्रार करण्यात अर्थ नसतो. दुस-याशी मुख्यत्वे कलिगसशी वागताना एक अंतर ठेवून राहणं हे खूप आवश्यक असतं. ह्या गोष्टींचे नंतर समोर येणारे परिणाम आपण नाकारू शकत नाही. आपण ज्या दृष्टिकोनातून विचार करतो त्याच दृष्टीने समोरची व्यक्ती तुमच्याकडे बघत असेल ह्याची खात्री तुम्ही देऊ शकत नाही... माझी शांत प्रतिक्रिया नंतरही तशीच राहिली त्याचा स्मृतीला राग आला खरा; पण ती मला प्रश्न विचारू शकली नाही. कारण त्याचं उत्तर तिला माहित होतं आणि ते तिला आवडलं नसतं हे मला माहित होतं...

का ? कशासाठी ?

“ तुला एक विचारू का ? “... मेधाचं हे वाक्य आलं की समजून जायचं ती अस्वस्थ आहे. तिच्याकडे बघितल्यावर हे लक्षात यायला वेळ लागला नाही की, त्याचा संबंध संदीपशी आहे. मी म्हटलं “बोल “पण माझी नाराजी चेह-यावर दिसून येत होती त्याचं कारणही तसंच होतं. “ मला काही गोष्टी कळल्या आहेत आणि त्या कळल्यापासून मन खूप अस्वस्थ आहे ग मीनू .. मीन्स आपण एखाद्या व्यक्तीच्या सहवासात असतो, तरी त्याच्या व्यक्तिमत्त्वाचा एकच पैलू आपल्याला माहित असतो. नंतर त्याच्याशी वाद झाले की त्याच्या बाबतीत अशी सत्य समोर येतात की वाटतं आपण ह्या व्यक्तीला ओळखण्यात केवढी मोठी चूक केली”. मी काहीच बोलले नाही तशी ती म्हणाली, “मला माहित आहे तुला संदीप आवडत नाही; पण तरीही तुझ्याकडे कन्फेस करायचं आहे की, तुझा अंदाज त्याच्या बाबतीत अगदी खरा होता. तो... माझ्या अनेक मैत्रिणींनी सांगितलं की तो त्यांच्याशी सुद्धा ...“ पुढचे शब्द तिच्या हुंदक्यात विरले. “मी तुझं तेव्हा ऐकायला हवं होतं... चुकलं माझं.” मी त्यावर काय प्रतिक्रिया देऊ ते कळलं नाही. कारण प्रेमभंग झाला त्यापेक्षाही त्या व्यक्तीशी संबंधित अनेक आक्षेपांही गोष्टी कळून येणं हे तिच्यासाठी अधिक धक्कादायक होतं. मी तिला म्हटलं, “सत्याचा स्वीकार हा नेहमीच सुखदायक नसतो मेधा.. तरीही काही गोष्टी डोळसपणाने बघाव्या लागतात. प्रेमात पडलेली व्यक्ती ही डोळ्यावर पट्टी बांधूनच जगते. अनेक वेळा आपली शंका खरी असते; पण फक्त समोरच्या व्यक्तीच्या भूल थापा , आणि आपला अयोग्य अतिविश्वास आपल्याला ती गोष्ट स्वीकारण्यापासून रोखतात. दोष आपला असतोही आणि नसतोही. कारण कुणीच अशी अपेक्षा करत नाहीत की ज्याच्यावर विश्वास टाकला त्याने आपल्या त्याच विश्वासाचा फायदा घेऊन गोष्टी अंधारात ठेवाव्यात आणि आपला घात करावा. पण तू देवाचे आभार मान की अशी व्यक्ती तुझ्या आयुष्यातून वजा झाली. तूच विचार कर तुझी काय अवस्था झाली असती ? दुःख होणार कारण ते साहजिक आहे; पण

उलट अशा गोष्टी कळल्यामुळे तू लवकर त्या खोट्या नात्यातून बाहेर पडशील आणि एक चांगली सुरुवात करशील. त्याचं पाप त्याच्याकडे. देवाकडे सगळ्यांचा जमाखर्च असतोच. कधी न कधी त्याचं पितळ उघड पडेलच. आत्ता नाही तर नंतर; पण एक सांगते विश्वास ठेव अशी व्यक्ती कधीच सुखी रहात नाही. कारण त्याला त्या गोष्टींचं व्यसन जडलेलं असतं आणि व्यसनाधीन व्यक्तीची योग्य अयोग्य विचार करण्याची क्षमताही कमकुवत होत जाते. तो अनेकांशी खेळतोय आणि हे करताना तो काय करतोय त्याची त्याला कल्पना नाही...त्याची त्या लेव्हलने विचार करण्याची क्षमताच नाही. त्यामुळे का ? कशासाठी ? मीच का ? असे प्रश्न व्यर्थ आहेत “ मला तिने कडकडून मिठी मारली; पण त्या स्पर्शात असलेली वेदना, दुःख कळूनही मी काहीच करू शकत नव्हते त्याचं दुःख होतं...

ती भेट अखेरची...

मृणालच्या मृत्यूची बातमी थडकली, तसा निखिल निश्चल बसून राहिला. त्याचे मित्र आजूबाजूला त्याच्याशी बोलत होते; पण तो आवाज, तो संवाद त्याच्यापर्यंत पोहोचतच नव्हता. त्याच्या नजरेसमोर फक्त मृणाल होती आणि हसून त्याला विचारत होती “ निखिल मी आहे का रे आठवणीत ? बघ माझे शब्द माझ्या नशिबाने खरे केले. तुझ्यासोबत नाही तर तुझ्या वाचून देखील नाही.” निखिलच्या स्मरणात ती त्यांची अखेरची भेट आणि मृणालचे अखेरचे शब्द येत होते. त्यांचं लग्न होऊ शकत नाही हे कळल्यावर त्याने माघार घेण्याचा निर्णय घेतला; पण आपण मृणालला फसवलं ही टोचणी निखिलच्या मनाला लागली होती. दोघेही हतबल होते.” मृणाल तुझे आईवडील जिथे सांगतील तिथे तू लग्न कर” हे सांगताना त्याचाही गळा दाटून आला होता. तिचं आयुष्य आपल्यामुळे वाया जाऊ नये हीच त्याची इच्छा होती. शेवटी नाईलाजाने मृणालने त्याची ती विनंती मान्य केली आणि लग्नाला तयार झाली. अखेरची भेट घेण्यासाठी ते दोघे भेटले तेव्हा काही क्षण मौनातच गेले. आपलं प्रेम दुस-या कुणाचं तरी होताना, आपल्याला कायमचं अंतरताना त्याला बघायचं होतं. अखेर मृणालने त्याचा हात हातात घेतला आणि म्हणाली, “निखिल पुन्हा कधी तुझ्याशी भेट होईल असं वाटत नाही; पण तरीही तू मला विसरणार नाहीस, अशी खात्री वाटते. ह्या अखेरच्या भेटीत मी तुला दिलेला शब्द नेहमीच लक्षात ठेव. व्यवहार म्हणून जोडलेल्या ह्या नात्याचा मी मान ठेवीन; पण माझं मन मात्र तिथे कधीच गुंतणार नाही. तुला वाटेल वाहत्या पाण्याच्या प्रवाहात मी देखील वाहावत जाईन; पण तो देखील तुझा भ्रम आहे. हे बंधन मी तुला मुक्त करण्यासाठी स्वीकारलंय रे वेडू, स्वतःसाठी नाही. कुठल्याही नात्यात कुठल्या भावनेने तुम्ही प्रवेश करता हे जास्त महत्वाचं असतं असं तूच म्हणतोस ना? तुझ्याशिवाय कुणाचाही विचार शिवला नाही आणि शिवणारही नाही. कर्तव्य आणि प्रेम ह्यात फरक असतो आणि तो शेवटपर्यंत राहिल ...

तुझ्यापासून दूर जाणं हा एका प्रकारे माझा मृत्यूच आहे....मी सुखी होईन की नाही माहीत नाही; पण तू मात्र सुखी राहावं इतकीच अपेक्षा... काळजी घे “ भरल्या डोळ्यांनी घेतलेला तो निरोप... तिचं लग्न झालं आणि सगळं चित्र विद्रुप निघालं .. मिळालेला जोडीदार आणि सासर.. एखाद्या पिंज-यात जावं अशी तिची अवस्था झाली; पण ती शांत होती. आपणहून स्वीकारलेली काळ्या पाण्याची शिक्षा... आणि ह्या शिक्षेचा करुण अंत तिच्या आत्महत्येने झाला. सगळे शॉक झाले. सासरच्या जाचाला कंटाळून तिने स्वतःला संपवलं. निखिलपर्यंत बातमी पोचली आणि तो सुन्न झाला. मृत्यूच्या चितेवर ती पोहोचली ती आपल्यामुळेच... आधी तिच्या प्रेमाचा आणि नंतर तिच्या आयुष्याचा करुण अंत आपल्यामुळे झाला ह्या अपराधेपणाच्या भावनेने त्याने त्याच्या खोलीत प्रवेश केला... सकाळ झाली. आईने दार वाजवलं खूप वेळ वाजवत राहिली; पण आतून प्रतिसाद आला नाही. दार तोडून आत प्रवेश केला गेला तेव्हा निखिल बेडवर शांत झोपलेला दिसून आला ... जवळच एक चिट्ठी होती त्यावर लिहिलं होतं ... तुझा शब्द नशिबाने खरा केला; पण मी दिलेला शब्द मी खरा करेन... मी दिलेला शब्द तू विसरलीस मृणाल... तू नाहीस तर तुझ्याशिवायही नाही...

✚ सोचो तो....

संतोष अस्वस्थ होऊन सांगत होता, “ कमाल असते गं मीनल लोकांची. एका नकाराने सरळ बोलून मोकळे होतात की तू बदलला आहेस ...तुझ्यातला बदल काहीसा न रुचणारा आहे...जेव्हा त्याचा असा रिमार्क आला, मी काहीसा विचारात पडलो. आपल्याकडून काय चुकलं हा विचार करत असताना लक्षात आलं ज्या व्यक्तीने हा रिमार्क मारला त्या व्यक्तीच्या कामाला मी वेळ नसल्यामुळे नकार दिला होता. आठवून मला हसायला आलं आणि आश्चर्य देखील वाटलं. हा अनुभव फक्त माझाच आहे असं काही नाही. दुस-यांच्या अपेक्षा पूर्ण करण्यास कधीतरी असमर्थ ठरलेल्या व्यक्तीला तर हे वाक्य कधी न कधी ऐकावं लागतंच. खरं तर ह्यात काहीशी चूक ही आपली देखील असते. कारण आपणच दुस-याला सतत होकाराची सवय लावतो. त्यांची वेळ सतत सांभाळून घेण्याची आपली वृत्ती अशा वेळी आपण केलेली चूक होती असं वाटायला लागतं. आपला नकार पचवणे त्यांना अवघड जातं. खूप कमी लोक हा विचार करतात की ह्या व्यक्तीने आधी प्रत्येक वेळेस आपल्याला मदत केली आहे आणि ज्या अर्थी आता नकार दिला त्या अर्थी नकाराचं कारणही तितकच जेनुइन असेल. थोडक्यात तुम्ही त्यांच्या अपेक्षा पूर्ण केल्या की, तुम्ही चांगले असता. अन्यथा तुमच्यावर पटकन शेरा मारणं सोपं जातं. खरं सांगायचं तर अशावेळी शांत राहाणं हा एक उत्तम उपाय असतो. एका नकाराने जी नाती बदलतात ती किती तकलादू आहेत हे सहज कळून येतं..... वाईट वाटत; पण त्याच वेळी नात्यांचं खरं स्वरूप समोर आल्याचं समाधानही असतं..” त्याचं म्हणणं अगदी खरं होतं. माझ्या पूर्वीच्या ऑफिसमध्ये सावंत नावाचे सर होते ते नेहमी म्हणायचे “लोकांना नकाराचा अर्थ समजून घेणं कठीण जात आणि जिथे आपण समजावून सांगू शकत नाही तिथे मौनाचा आधार घ्यावा. कारण मौनाचं सामर्थ्य खूप मोठं असतं. अशा वेळी मनःशांती देणारा दुसरा उपाय कुठलाच नाही. एकूणच कुणासाठीही आऊट ऑफ द वे जाऊन गोष्टी करण्याची सवय घातक असते...” त्याच्याशी असलेलं माझं समर्थन मी मौनानेच दिलं.

✚ मैत्री -

कधी हवीशी, कधी नकोशी मी आणि प्राची रस्त्यातून संध्याकाळी जात असताना समोरून तिची प्रिय मैत्रीण वीणा येताना दिसली. तसं प्राचीने मला “ आपण रस्ता बदलूया “ असं सांगितलं आणि अक्षरशः माझा हात धरून तिने रस्ता क्रॉस केला. मला ते खूप विचित्र वाटलं. तिला मी विचारलं “ काय प्रकार आहे हा प्राची? वीणाला टाळण्याचं काय कारण? ती तर तुझी किती जवळची मैत्रीण आहे ना?” त्यावर ती मला म्हणाली, “ खूप काही घडलं आमच्यात... तिने मैत्री तोडली आणि मग मलाही त्याची गरज वाटली नाही. आम्ही विभक्त झालो. मैत्रीत होते एखाद्या वेळेस चूक; पण म्हणून कुणी इतकी टोकाची भूमिका घेत नाही. माझी चूक होती मी अनेकदा क्षमा मागण्याचा प्रयत्न केला; पण तिने मात्र मैत्रीच नको ही भूमिका घेतली. शेवटची तिची वाक्य काय होती माहित आहे?” शब्दांचे वार खूप खोलवर रुजतात प्राची.. मैत्री जितकी गहन असते शब्दांचे आघात त्याला तितकेच कमकुवत करतात. पहिला शब्द उच्चारण्याआधीच विचार करावा.. आपण काय बोलतो, कुणाला बोलतो त्याचं भान गरजेचं असतं. जे बोलावं ते विचारपूर्वक बोलावं ... आपली मैत्री परत होईलही; पण माझ्या मनात तुझ्या शब्दांचं विष कायमच भिनलं आहे त्यामुळे मी पूर्वीच्या ओढीने , भावनेने तुझ्याशी बोलणार नाही, वागणार नाही. किंबहुना मला ते जमणार पण नाही. खोटेपणा नको त्यापेक्षा आपण मैत्री इथेच थांबवूया. जे महत्वाचे क्षण जगलो त्याची आठवण राहू दे. आनंदी राहा... “ हे सांगताना प्राची भावुक झाली. मला म्हणाली, “वीणा माझ्या शब्दांनी इतकी दुखावली जाईल असं वाटलं देखील नव्हतं... जेव्हा वाद झाले तेव्हापासून तिने संवाद तोडून टाकला तो कायमचा ... तिचं चुकलं असं नाही का वाटत तुला ? “ त्यावर मी हसले आणि तिला म्हटलं, “खरं सांगू प्राची? मला वीणाची भूमिका पटली आहे. कुठलंही नातं जे तुमच्या मनाच्या, भावनेच्या अगदी जवळ असतं त्यावेळेस त्या व्यक्तीकडून आलेले विखारी शब्द, त्या व्यक्तीने

केलेली तुमची प्रतारणा नाही विसरता येत. आतून काहीतरी तुटतं ते कायमचं. एकवेळ भडाभडा बोलणारी लोक तुमच्यात गुंतलेली असतीलच असं नाही; पण जी तुमच्यात गंभीरपणे गुंततात ती कायमची दुखावली जातात. नंतरचं सॉरी वैगरे उपयोगाचं नसतं. त्यापेक्षा मनाला समजावून त्या नात्याची इतिश्री तुम्ही स्वीकारणं केव्हाही चांगलं. काही नाती विशेष असतात. त्यांना विचारपूर्वक हाताळावं लागतं. तुमच्या शब्दाने खोलवर दुखावलेली माणसं कोशात निघून जातात आणि मग त्यांना त्यातून बाहेर काढणं सोपं नसतं. कितीतरी लोक अशा प्रकारे चांगल्या आणि त्यांच्यावर मनापासून प्रेम करणा-या लोकांना मुकली आहेत.... वीणा प्रामाणिक आहे म्हणून तिने तुला स्पष्ट शब्दात सांगितलं. नाहीतर दुसरं कुणी असतं तर पुन्हा मैत्री करून मोकळी झाल असत.... आणि मनात तीच कटुता राहिली असती.....” नंतर आम्ही दोघीही शांत झालो... प्राचीला मी जे बोलले रुचले नसावे; पण जे सांगितलं ते माझं स्पष्ट मत होतं. कधी कधी काही नाती आयुष्यातून निघून जातात ती कायमची. कधी स्वतःच्या चुकीमुळे तर कधी दुस-याच्या चुकीच्या भूमिकेमुळे; पण सगळ्यात शेवटी ती माणसं आयुष्यातून जातात हेच अंतिम कटू सत्य स्वीकारावं लागतं. ....

✚ कुणासाठी कुणीतरी...

तुम्हाला एखादा मॅसेज येतो, तेव्हा अनेकवेळा त्या मॅसेजसोबत कुणाची तरी आठवण येते. आज सकाळी असाच एक मॅसेज वाचला आणि विभावरीची आठवण आवर्जून आली. विभा आता समीरसोबत गोव्याला सेटल झाली आहे. अतिशय गोड आणि लाघवी असलेली विभा जेव्हा भेटली, तेव्हा आजच्या काळात इतकी सोबर मुलगी असू शकते ह्यावर माझा विश्वासच बसला नाही. कुणालाही कधीच नाही म्हणायचं नाही. कुणी काही बोललं, तरी उलटून बोलायची तिची वृत्ती नव्हती. आजच्या काळात तुम्ही प्रामाणिक आहात, सत्वशील वृत्ती आहे आणि सगळ्यात महत्त्वाचं तुम्ही खोटं वागत नाही, तर जगण्यासाठी तुम्ही अयोग्य ठरवले जाता. तुमची गणना बावळट आणि आऊटडेटेड लोकांमध्ये सहज होते. विभाविषयी पण असेच रिमार्क्स यायचे. तिचा चांगुलपणा हा तिचा दोष होऊ लागला होता. सतत दुस-यांचा विचार... कुणी चांगलं म्हणावं म्हणून नाही; पण नेहमीच स्वतःला गौण स्थान देऊन दुस-यांचं महत्त्व मान्य करायचं. स्वतःची अडचण कधीच कुणाला सांगायची नाही. स्वतः त्रास घेऊन दुस-याला मदत करायची...त्यामुळे प्रत्येक जण तिला गृहीत धरायचा. तिला कळत असूनही वळत नाही अशी परिस्थिती निर्माण झाली; पण सगळेच अशा मुलींना बावळट समजत नाहीत तर त्यांच्यामध्ये असलेल्या दुर्मिळ गुणांची त्यांना कदर असते. समीर तिच्या आयुष्यात आला तेव्हा त्यानेही आधी तिच्याकडे इतरांसारखंच बघितलं; पण नंतर जेव्हा तिच्यातील चांगल्या गुणांची ओळख त्याला पटू लागली तसा तसा तो तिला अधिक समजून घेऊ लागला. तो मला नेहमी म्हणायचा “मीनल, विभाला स्वतःलाच तिची किंमत माहित नाही. स्वतःची ओळख करून घेण्यात मी तिला मदत करीन” आणि खरोखरीच त्याने त्याचा शब्द पाळला... सुरवंटाचं छानस फुलपाखरू झालं. दुस-याचा विचार करण्याआधी तुम्ही स्वतःलाही न्याय द्यायला हवा, हे त्याने तिला पटवून दिलं. नेहमीच उपलब्ध राहू नये. तुमचा चांगुलपणा हा तुमचा कमकुवतपणा ठरतो. प्रेमापोटी केलेल्या गोष्टी तुमचा घात करायला लागतात तिथेच थांबलं

पाहिजे. आजच्या काळात तुम्हाला फसवताना लोक तुमचा त्यांच्यावर असलेला विश्वास लक्षात घेत नाहीत, तर आपण त्यांच्यावर विश्वास टाकला म्हणजे आपण किती मूर्ख आहोत हा विचार करतात. विभाचा चांगुलपणा तिचा दोष ठरू लागला होता हे समीरच्या लक्षात आलं. तिच्या चांगुलपणाला धक्का न लावता तिने मर्यादितच चांगलं राहावं, ज्यायोगे कुणी तिचा गैरफायदा घेणार नाही ह्याची काळजी समीरने घेतली. एक उत्तम जोडीदार म्हणून त्याने त्याची जबाबदारी पार पाडली. पुढे लग्न झाल्यावर त्याला गोव्याला जांब मिळाला आणि ते दोघेही तिथे शिफ्ट झाले. वाढदिवसाला फोन करणं एवढाच जरी संवाद राहिला असला, तरी ते दोघेही सुखी झाले ह्याचा खूप आनंद वाटतो. आजच्या काळांत तुमचा चांगुलपणा, विनम्रता असे गुण वाखाणण्यापेक्षा त्याचा गैर फायदा घेणारेच अधिक भेटतात; पण तुम्हाला ह्या विशिष्यस सर्कलमधून बाहेर काढणारी व्यक्ती मिळाली की जीवन सुखावह होतं, नाही का?...

अभी मुझमे कही बाकी थोडीसी है जिंदगी .....

आठवणीतील एक पान राहुलची अतिशय हुशार; पण शिस्तीचा अकाउंट्स ऑफिसर म्हणून ओळख होती. कुणीही त्याच्याशी बोलण्याचं धाडस करायचं नाही. मी सुरुवातीला ऑफिसमध्ये जॉईन झाले तेव्हा मला त्याच्या स्वभावाची काहीच कल्पना नव्हती. पहिले काही दिवस त्याला सर म्हणण्यात गेले. त्याचा गंभीर चेहरा बघूनच बोलायची भीती वाटायची. प्रॉब्लेम आला तरी मध्यस्थ म्हणून मी माझ्या दुस-या कलिगची मदत घ्यायची. त्याच्या नजरेतून ही गोष्ट सुटली नाही; पण तो काहीच बोलला नाही. तो नसताना एक दिवस सहज मराठी साहित्यावरती आमची चर्चा सुरू होती. मी वाचलेली पुस्तकं मी आवर्जून सांगत होते. आवडते लेखक, कविता किती सांगू किती नको असं वाटत होतं. त्याच वेळेस अचानक राहुल पास झाला आणि सगळे गप्प बसले. माझी पाठ असल्यामुळे मी मात्र बिनधास्त बोलत होते. माधवीने मला नजरेने खुणावलं, तस लक्षात आलं आणि मी एकदम शांत झाले. पुढे अपेक्षित होतं तेच झालं. राहुलने मला केबिनमध्ये बोलावलं. मी घाबरतच आत गेले; पण आत गेल्यावर, “ ये मीनल ... Have a sit “ असं त्याने हसून म्हटलं, तसं माझं टेन्शन एकदम दूर झालं. मग त्याने माझ्यासमोर ‘एक होता कार्बॅर’ हे पुस्तक ठेवलं आणि तो म्हणाला, “ हे वाचल आहेस का?” त्यावर मी “हो सर” म्हटलं तसा तो खुश झाला आणि म्हणाला, “तुला भेटून खूप आनंद वाटला मीनल...एक तरी मुलगी साहित्य ह्या विषयावर बोलणारी मला ह्या ऑफिसमध्ये दिसली. मलाही वाचनाची आवड आहे. घरी लायब्ररी बनवली आहे मी; पण गेले काही वर्ष व्यक्तिगत कारणामुळे मी वाचन सोडून दिलं; पण आज तुला साहित्याविषयी बोलताना ऐकलं. किती खुश होतीस बोलताना. ते बघून खरं सांगतो पुन्हा एकदा वाचलं पाहिजे अशी उर्मी निर्माण झाली. थँक्स यार... “ मी फक्त हसले. त्या दिवसानंतर त्याचं वाचन पुन्हा सुरू झालं. तो आवर्जून वाचलेल्या पुस्तकांविषयी मला सांगायचा. इतकंच नाही वाचायलाही द्यायचा. नंतर आमची छानशी मैत्री झाली तेव्हा त्याच्या आयुष्यातील ते दुखरं कारण देखील कळलं; पण

मी कधीच त्याच्या त्या दुःखाचा कुठे उल्लेख केला नाही आणि आताही करणार नाही. फक्त एकदा तो मला म्हणाला होता, “मीनल कुणीही तुमच्या आयुष्यात ठरवून येत नाही आणि जातही नाही; पण जाणूनबुजून कुणाच्याही भावनांशी खेळ करू नये. एखाद्याला भ्रमात ठेवून त्याच्याशी प्रतारणा करण चूकच ना? मी त्या बॅंड फेजमधून गेलो आणि सगळ्यापासून तुटलो. हे रूक्ष आयुष्य मी आपणहून स्वीकारलं; पण खरं सांगतो, त्या दिवशी तू बोलत होतीस तेव्हा कुठेतरी मनात काहीतरी जाणवलं. कधी काळी मी देखील तुझ्यासारखाच होतो आनंदी, उत्साही, भरभरून बोलणारा... तुझ्याशी मैत्री झाली, तुमच्या ग्रुपमध्ये तुम्ही मला सामावून घेतलंत आणि अजूनही आयुष्यात जगण्यासारखं आहे असं वाटायला लागलं...” हे बोलताना त्याचा स्वर कातर झाला. नंतर एक दोन वर्षांत तो खूप बदलला. खडूस वरून छान बॉस झाला... आता कुणाला त्याची भीती नाही तर आदर वाटतो. आयुष्यात कधी ना कधी एक वेळ अशी येते जेव्हा तुम्ही तुमची चूक नसताना एकटे पडत जाता. कधी आपणहून तर कधी नाईलाजाने. मग अशा वेळी बाहेर येण्यासाठी एक छोटासा मदतीचा हात देखील पुरेसा होतो. हा हात कधी एखाद्या मित्राचा असतो किंवा मैत्रिणीचा; पण तो गरजेचा असतो. मी ती कंपनी सोडली तरी ते ऋणानुबंध अजूनही टिकून आहेत. आजही त्याचा फोन आवर्जून येतो आणि त्याने जगण्याशी पुन्हा केलेली हातमिळवणी मनाला समाधान देऊन जाते...

✚ इवल्याशा पणतीचा इवलासा जीव पण...

“नितीन किती वेगळा आहे ना मीनल ?” स्नेहाच्या वाक्यासरशी मी तिच्याकडे बघतच राहिले. कारण त्याच्यावर टीका करण्याची एकही संधी न सोडणारी स्नेहा आज चक्र त्याच्याविषयी इतकं छान बोलत होती. स्नेहा आणि नितीनचं कधीच पटलं नाही. मैत्री तर सोडाच; पण एकमेकांना साधं गुड मॉर्निंग पण कधी त्यांनी केलेलं आठवत नाही. मला गंमत वाटली. हा बदल कसा झाला हा प्रश्न तिच्यापेक्षा नितीनला विचारावा असं मनात आलं. संध्याकाळी आम्ही दोघे निघालो तशी थोडीशी मस्करी करत मी म्हंटलं, “काय नितीन? पक्का सी रुस्तम निघालास तू ... इतकं सगळं झालं आणि एका शब्दाने देखील सांगावस वाटलं नाही ना ?” त्यावर तो म्हणाला, “काय झाल मीनू ? स्पष्ट बोल” मी त्याला स्नेहाचं त्याच्याविषयी बदललेलं मत सांगितलं. त्यासरशी तो हसला, “अच्छा ते होय! काही नाही ग.. छोटीशीच गोष्ट झाली. त्या दिवशी आम्ही ऑफिसला येताना दोघेही बससाठी उभे होतो. माझा नंबर पुढे होता आणि ती एक दोन नंबर मागे.. खूप वेळ बस नव्हतीच; पण तिचा बावरलेला चेहरा मला जाणवत होता ... तिची सतत चुळबुळ सुरू होती. माझ्या लक्षात आलं की तिच्या मागे असलेला मुलगा तिला त्रास देत होता. त्याने ती खूप अस्वस्थ झाली होती. एका क्षणी विचार केला हिला मदत केली तरी ही स्वीकारेल का; पण नंतर विचार केला तू किंवा दुसरं कुणी जरी असतं तर मी जे केलं असतं तेच मी करावं... पुढचं पुढे बघू. मग मी तिला पुढे ये म्हणून सांगितलं. तुला सांगतो ती लगेच आली. मी तिला माझ्या पुढे उभं केलं. मग मी त्या मुलाकडे एक फायरी लूक दिला, तसा तो समजून गेला. नंतर बसमध्ये तिने थँक्स वगैरे दिले. मी तिला म्हंटलं, “दुसरं कुणीही असलं असतं तरी मी तेच केलं असतं. नजरेसमोर अशा गोष्टी दिसल्या की संताप येतो मला... मुली बिचा-या अशा वेळी घाबरतात. कारण रोजचाच रस्ता आहे कशाला बोला असा विचार करून गप्प बसतात.. स्त्री म्हणजे फक्त देह असा हलका विचार करणा-या लोकांना धडा शिकवला गेला पाहिजे. मला वाटतं पुरुषांनी देखील ही जबाबदारी ओळखली पाहिजे. प्रत्येक घरातील स्त्री कुठल्या ना कुठल्या कारणाने आज बाहेर पडते. जर मी अपेक्षा करतो की त्यांची

अशा प्रसंगी कुणीतरी मदत केली पाहिजे मग त्याची सुरवात मी माझ्याकडूनच करायला हवी.”
माझं तत्त्वज्ञान ऐकून ती मला म्हणाली, “ मी खूप बोलले तुला, अनेकदा अपमानही केला; पण
तू आज जे केलंस त्याने मला तुझ्याविषयी खूप आदर वाटतो आहे...” बघ ना मीनू, आपण एक
साधा विचार करत नाही की दुस-या स्त्रीविषयी किंवा स्त्रीशी जेव्हा आपण सभ्यतेला सोडून
बोलतो, वागतो तेव्हा ती एकच विचार करते की हा किती चिप लेव्हलचा माणूस आहे. असा
विचार कुणीतरी आपल्या विषयी करण म्हणजे... स्नेहाला कदाचित त्या क्षणी माझ्या मदतीची
गरज आणि अपेक्षा होती... तीच मी पूर्ण केली. एक माणूस म्हणून माझं कर्तव्य मी पार
पाडलं...”काय बोलू? नितीन विषयी नेहमीच आदर वाटत आला आहे. स्नेहाशी वाद झाले; पण
त्याने शब्दांची मर्यादा ओलांडल्याचे कधी आठवत नाही... मनाने आणि विचाराने सभ्य
लोकांमध्ये त्याला आपण सहज गणू शकतो. कदाचित त्याच्यावर शिवाजी महाराज आणि
स्वामी विवेकानंद ह्यांच्या विचारांचा असलेला पगडा त्याला एक उत्तम माणूस म्हणून
घडवण्यात सहायक ठरला; अनेक मंडळी शिवाजी महाराजांचं नाव घेतात पण कृतीने मात्र
.....असो अशा अनेक नितीनना माझा सलाम! एक छोटीशी कृती; पण त्यांच्यातील
माणूसपणाची झलक दाखवणारी!

✚ लाखो तारे आसमानमें एक मगर ढुंढे न मिला.....

कधी कधी काही प्रश्न तुम्हाला निरुत्तर करतात. आपल्या प्रश्नाला आलेला प्रतिप्रश्न अस्वस्थ करतो. माझा एक मित्र घटस्फोटित आहे. काल दिवाळी पाडवा होता. व्हाट्सएँपवर बोलता बोलता त्याला सहज विचारलं “तू रागावणार नसशील तर एक विचारू का ?” त्यावर तो म्हणाला, “बिनधास्त मीनल ...परवानगी कशासाठी?” त्याला म्हटलं “ आज पाडवा आहे ... सहज विचारते, तुला तिची उणीव नाही का रे जाणवत ? मीन्स काही महिन्यांच्या का होईना सहवासानंतर सोडून जाणारी व्यक्ती काही तरी प्रभाव ठेवून जात असेलच ना ? तू मिस नाही करत का तिला ? “ त्यावर काही काळ रिप्लाय आला नाही. त्याने मला सरळ फोन केला आणि म्हणाला “आता बोल ... टायपिंग करणं कंटाळवाणा भाग आहे ... थेट संवाद “ असं म्हणून तो हसायला लागला ... मी पुन्हा तेच बोलले तसं तो म्हणाला “ तुला माहीत आहे मीनल, तू माझी सगळ्यात चांगली मैत्रीण का आहेस? कारण फक्त तुझ्याच मनात हा विचार आला.. बाकीचे व्हाट्सएँप फॉर्वर्डेड मेसेज पाठवून मोकळे झाले. माझ्या बाबतीत घडलेली घटना माहीत असूनही दिवाळी पाडव्याच्या शुभेच्छा देणारे माझेच मित्र... आपण खूप मेकॅनिकल झालो आहोत... विचार न करता गोष्टी करणारे.... एकटेपणा ? वाटतो ना; पण मी तिला मिस नाही करत... तिचं जाणं मला दुखावून गेलं नाही. कारण तिने माझ्यावर कधी प्रेम केलंच नाही. दुःख कधी व्हायला हवं माहीत आहे? जेव्हा तुमच्या आयुष्यातून तुमच्यावर जीवापाड प्रेम करणारी व्यक्ती दूर जाते तेव्हा... पण हा देखील जाणिवेचा भाग असतो. तिने मला अंधारात ठेवलं. कदाचित आधीच तिने सत्य सांगितलं असतं, तर मीच लग्नाला नकार दिला असता आणि नंतर हा जो काही फार्स झाला तो टळला असता... मिरवण्यापुरता जोडीदार कधीच नको होता मला. माझ्यासाठी तिच्याशी माझे सूर जुळणं महत्त्वाचं होतं. शरीरासाठी पशूदेखील एकत्रित येतात; पण तो संसार असतो का ? तिने काही दिवसातच मला स्वीकारण्यापेक्षा तिचं पूर्वीचं प्रेम मला

निर्विकारपणे सांगितलं. त्यानंतर मी प्रचंड तणावात होतो. सगळा विचार केला आणि शेवटी तिला विचारलं, “तुझी काय इच्छा आहे?” त्यावर तिने “मला तुमच्यासोबत नाही तर त्याच्यासोबत रहायचंय, असं सांगितलं.” मी स्वतः त्याच्याशी बोललो. तो तिला स्वीकारायला तयार होता. मग मीच पुढाकार घेऊन लग्न मोडलं आणि तिचा मार्ग मोकळा केला. काहींना हा निर्णय अव्यवहार्य वाटला; पण माझ्या दृष्टिकोनातून तेच योग्य होतं. तिला बांधून ठेवून मी कुठला पुरुषार्थ गाजवणार होतो? ती मनाने माझी कधीच नव्हती ...संसार टिकणं आणि टिकवून ठेवणं ह्यात फरक आहे ग..एक स्वाभाविक आहे तर दुसरी तडजोड आहे... मी ती तडजोड करण्याच नाकारलं. तुमच्यावर ज्या व्यक्तीने कधी प्रेम केलंच नाही, जिला तुम्ही कधीच नको होतात अशा व्यक्तीच्या दूर जाण्याचं दुःख वाटायचं काही कारण असावं का ? “ त्याच्या शेवटच्या प्रश्नाचं उत्तर काय द्यावं हे त्याही क्षणी मला कळलं नाही आणि अजूनही लक्षात येत नाही...त्याच्या धैर्याला दाद द्यावीशी वाटली; पण त्याच क्षणी त्याच्या आयुष्यात कुठेतरी दुस-याच्या चुकीने पेरलेला अंधार अस्वस्थ करून गेला..

✚ ऐसे काही व्हावे मन शांत निजावे .....

सकाळी सकाळी अनिकेतने सलील कुलकर्णी ह्यांनी गायलेलं एक अतिशय सुंदर गाणं पाठवलं आणि ते ऐकून अक्षरशः अंगावर भावनिक काटा आला असं म्हटलं तरी वावगं ठरू नये. 'ऐसे काही व्हावे मन शांत निजावे , एकांताच्या वेळी आकांत निमावे...' पूर्ण गाणं ऐकल्यावर नकळत मनावर एक मोरपीस फिरल्याचा भास झाला. अतिशय शांत, सौम्य आणि अर्थपूर्ण गाणं ऐकून छान वाटलं... आपण धावपळीचं आयुष्य जगतो. रोज मनाविरुद्ध घडणा-या अनेक घटना, कराव्या लागणा-या तडजोडी ह्याने मन सतत तणावात असतं. जगतानाही काय आणि किती आवश्यक आहे ह्याचाही विचार करायला वेळ नसतो. आपलंच आयुष्य; पण सूत्रधार मात्र दुसराच असतो. ह्या सगळ्यात मनाची होणारी चिडचिड, ससेहोलपट दुर्लक्षित होते आणि मग एका क्षणी येणारी मानसिक आणि भावनिक बधिरता सूचित करते की आता थांबलं पाहिजे. हीच वेळ असते जेव्हा स्वतःचा स्वतःशी संवाद आवश्यक होतो. त्यासाठी गरजेचा असतो तो निवांत वेळ जिथे एक आत्मचिंतन करून मनाशी संवाद करावासा वाटतो. आयुष्यातील माणसं, असलेली नाती, त्यातील विफलता लक्षात येते. किती नाती मनाला स्पर्शून जातात आणि किती निर्जीव राहतात, त्यातील आपले आणि परके कोण आहेत ह्याचा ऊहापोह करावासा वाटतो. गरजेपेक्षा अधिक हव्यासाने आणि अट्टहासाने वाढवून ठेवलेला हा पसारा कधी तरी आवरण्याची गरज तर असतेच; पण त्याची गरज स्वतःला वाटणं हे सगळ्यात जास्त महत्वाचं असतं. सलील कुलकर्णींच्या गाण्यामध्ये सांगितलेला एकांत हा त्याच आत्मचिंतनाचा मार्ग दाखवतो. ज्या ठिकाणी समाधान आहे, आत्मिक शांती आहे, तेच आयुष्य यशस्वी असतं. लौकिक अर्थाने मिळालेल्या गोष्टींमध्ये समाधान असेलच असं नाही. जेव्हा मन थकून जातं तेव्हा त्याला तुमच्याशी संवाद करण्याची गरज वाटते आणि ती संधी एकांत त्याला मिळवून देतो... आग्रहाने आणि हक्काने...

✚ प्रेम म्हटलं तर

“कसं असत ना मीनल, प्रेमाचा विषय निघाला की, प्रत्येक जण आपल्या मनाच्या त्या हळव्या कोप-याचा मागोवा घ्यायला सुरुवात करतो. ह्याला वयाची मर्यादा नसते... खरं सांगायचं तर आयुष्यात खरं प्रेम व्यक्ती एकदाच करते आणि नंतर असते ती फक्त तडजोड. तुम्हालाही माहित असतं आलेल्या गोष्टी स्वीकारणं ही आवड असू शकते; पण ते प्रेम असेलच असं नाही. प्रत्येकाने एकदा तरी का असेना; पण प्रामाणिक प्रेम करावं... मी प्रामाणिक हा शब्द मुद्दामहून वापरला ... नाहीतर सोबत प्रेयसी असतानाही दुस-या मुलींकडे बघण्याची वृत्ती मजेशीर प्रकार असतो. तो प्रेमाच्या आठवणीत जगणं आणि प्रेमाच्या आठवणींना जपणं हा देखील एक छंदच असतो. प्रेमाचा आणि दिसण्याचा काहीच संबंध नाही. शरीर माध्यम म्हणून असेल पण प्रेमात मन जुळणे महत्वाचं...” अद्वैत बोलत असताना मी त्याला मध्येच अडवलं आणि विचारलं “तू कधी इतकं बोलत नाहीस आज काय झालंय ?” त्यावर त्याने दिलेलं उत्तर काहीस अस्वस्थ करून गेलं. अद्वैत म्हणाला, “ खरं आहे. आज खूप बोलावसं वाटतंय... अश्विनीची खूप आठवण येतेय.... आज तिचा वाढदिवस आहे. कुठे असेल ती? तिचा वाढदिवस आम्ही नेहमीच उत्साहाने साजरा करायचो... आठ वर्ष झाली; पण या दिवशी मी हळवा होतो.. व्यक्ती दूर गेली तरी मनात तीच रेंगाळत रहाणं हे आत्मिक नातंच नाही का..? तिच्या आवडी निवडी सगळ्या कशा स्वच्छ आठवतात... तू विचारशील अद्वैत इतकं प्रेम होतं मग लग्न का नाही केलंस? नाही जमलं तिला आणि मलाही... जात मध्ये आली. ती तयार होती; पण तिला आमच्या घरात काय फेस करावं लागेल याची कल्पना मला होती म्हणून मीच माघार घेतली. खूप रडली आणि मीसुद्धा; पण तेव्हा समाजाशी लढायची हिंमत दोघांमध्येही नव्हती. जाताना म्हणाली, ‘मी तुला परत कधी भेटेन असं वाटत नाही; पण कुठेही असले तरी अखेरच्या क्षणी मात्र मनात तूच असशील हा विश्वास नेहमी राहू दे... तू खूप काही दिलंस आणि जे काही राहून गेलं ते मी माझं प्राप्तून समजते.’ महिन्याभरात तिचं लग्न झालं आणि ती गेली. आता तिचा

संसार फुलला असेल हा आनंद आणि समाधान मनात आहे; पण कधी कधी ती नसल्याची जाणीव मी एकटा आहे हे अधोरेखित करतं. तिच्या वाढदिवसाला जुन्या आठवणी पुन्हा जाग्या करतो. प्रामाणिक आणि मनस्वी प्रेमाची मिळालेली काही वर्ष ही देवाने दिलेली भेट हाच माझ्यासाठी आयुष्यभराचा मौल्यवान ठेवा आहे ....” मी काही क्षण थांबले आणि मग अद्वैतचा फोन ठेवला. माझ्या डोळ्यातून पाणी वाहू लागलं... इतकं प्रेम करणं आणि तेही इतके वर्ष कसं जमत असेल? एखाद्याशी त्याच्या अपरोक्ष प्रामाणिक राहाणं हे म्हणजे ती समोरची व्यक्ती देखील किती छान असेल हे देखील दाखवून देत नाही का?

सैराट ...

“ काल गंमत झाली ... मी आणि हिने दोघींनी जवळच्याच पबमध्ये जाऊन ड्रिंक घेतलं. मला चढत नाही; पण ही मात्र फुल टू झाली. कसं बसं हिला घरी पोहोचवलं.... “ हा संवाद कानावर पडला आणि मी माझ्याही नकळत मान वळवून बघितलं. तर स्त्रियांच्या(लहान मोठ्या दोन्ही) एका गुपमध्ये चर्चा रंगली होती. त्या संवादामध्ये इतर स्त्रियाही हसून सहभाग घेत होत्या हे विशेष. हार्ट म्हणजे त्यातील एका मध्यमवयीन स्त्रीने, ‘ए आपण जाऊ या का पिकनिकला ? तिथे मोकळेपणाने...’ पुढचे शब्द काय असतील हे तुम्हाला कळले असतील. मी खूप पुरातन विचार करते असं नाही. स्त्री शिक्षण आणि मुक्ती ह्याविषयी मी देखील आग्रही आहे; पण प्रगतीचा अर्थ हा असेल तर मी नक्कीच त्याला सपोर्ट करणार नाही. मी ही घटना जेव्हा माझ्या मैत्रिणीला सांगितली तेव्हा तिने ह्याच्याही पुढे जाऊन असलेलं सत्य मला सांगितलं. ती म्हणाली, “मीनल ही आजकाल अतिशय कॉमन गोष्ट आहे. त्याचा तुला धक्का बसण्याचं कारणच नसावं. लांब कशाला? अगदी पुणे मुंबई पुणे ह्या चित्रपटात मुक्ता बर्वे शॉट्स मारते ते काय असतं? किंवा आलिया भट चा तो ड्रिंक करण्याचा प्रसंग असू दे ... लोकांनी हे सगळं एन्जॉय केलं आहे. अग आता मुली पूर्वीसारख्या राहिलेल्या नाहीत. काही काही पुरुषदेखील आपल्या प्रेयसीने, पत्नीने आपल्याला कंपनी द्यावी ह्यासाठी आग्रही असतात. तू कुठल्या जगात वावरत आहेस ? दारू , सिगारेट पिणं हे स्टेटस सिम्बॉल आहे. तू हे नाही रोखू शकत. एक्सेप्ट इट...”; पण माहीत नाही का, मी विचार करणं सोडू शकले नाही. तुम्ही अगदी बाळबोध राहू नका पण आधुनिकतेचा अर्थ म्हणजे नीतिमत्ता, लाज सोडून वागणं हा असेल तर त्याला काहीच अर्थ नाही. व्यक्तीस्वातंत्र्य मग ते पुरुषांचं असू दे की स्त्रियांचं ते मर्यादितच असलं पाहिजे. कुठे संध्याकाळी दिवेलागण झाल्यावर देवासमोर निरांजन लावून शुभंकरोती म्हणण्याचे संस्कार आणि कुठे त्याच वेळी पबमध्ये दारू पिण्याची कृती... बेभान, निर्बंध,

बेपरवाह आयुष्याची भरकटत जाणारी दिशा, त्याचा अंत आणि परिणाम काय याचा विचार आपण कधी करतो का? पाश्चिमात्यांचे अंधानुकरण इतकं फोफावलं आहे की कपड्यांसोबत आपली मनंदेखील संस्कारहीन होत चालली आहेत. कधीतरी मग एखादी घटना घडते जिथे ट्रिंक्समधून गुंगीचं औषध देऊन गोष्टी होतात तेव्हा जाग येते. आपणही काही मर्यादा पाळून वागलं पाहिजे हे कुणीच लक्षात घेत नाही. स्त्री म्हणजे सामाजिक जीवनाचा प्रमुख कणा आहे. आनंदाने, स्वच्छंद जगण्याचा तिला असलेला अधिकार तिने नक्कीच वापरावा; पण असं वागताना पुरुषांशी बरोबरी म्हणून अशी व्यसनं, त्याचंही अनुकरण जर आपण करत असू तर त्या शिक्षणाचा आणि आई वडिलांनी दिलेल्या संस्कारांचाही तो अपमानच नाही का ? महात्मा फुले , सावित्रीबाई फुले , धोंडो केशव कर्वे ह्यांच्यासारख्या अनेकांनी स्त्रियांच्या शिक्षणासाठी, अधिकारांसाठी आयुष्य वेचलं त्यांची चाड आपण ठेवायला हवी....

ई साहित्य प्रतिष्ठान

आता मराठी ई पुस्तकं तुम्ही [www. esahity. com](http://www.esahity.com)वरून डाऊनलोड करा.

किंवा [esahity@gmail. com](mailto:esahity@gmail.com) ला कळवून मेलने मिळवा.
किंवा 7710980841 हा नंबर सेव्ह करून या नंबरला तुमचे नांव व गांव Whatsapp करून पुस्तके whatsapp मार्गे मिळवा.

किंवा ई साहित्यचे app. [https://play. google. com/store/apps/details?id=com. esahity. www. esahitybooks](https://play.google.com/store/apps/details?id=com.esahity.www.esahitybooks) या लिंकवर उपलब्ध आहे. ते download करा. हे सर्व मोफत आहे.

आता ठरवलंय. मराठी पुस्तकांनी अवघं विश्व व्यापून टाकू. प्रत्येक मराठी सुशिक्षिताच्या मोबाईल मध्ये किमान पन्नास मराठी पुस्तकं असलीच पाहिजेत. प्रत्येक मराठी माणसाच्या!

तुमची साथ असेल तर सहज शक्य आहे हे... कृपया जास्तीत जास्त लोकांना यात सामिल करून घ्या.

आपले नम्र

टीम

ई साहित्य प्रतिष्ठान

www.esahitya.com
esahitya@gmail.com